

SV. PAVEL NAD VRTOVINOM REZULTATI SONDIRANJ LETA 1966

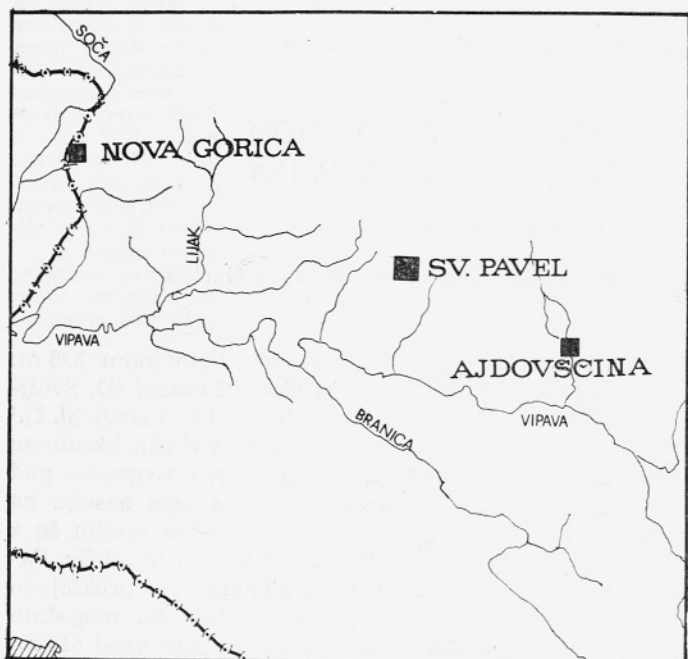
DRAGO SVOLJŠAK

Goriški muzej, Kromberk 97, YU-65000 Nova Gorica

Leta 1966 sta v času od 20. 10. do 10. 11. na Sv. Pavlu nad Vrtovinom (525 m; sl. 1) *Zavod za spomeniško varstvo SRS* (P. Petru) in *Goriški muzej* (D. Svoltjšak) izvedla sondažno arheološko izkopavanje. Izkopanih je bilo 10 sond (sl. 2).¹ Z njimi je bil, natančno 100 let po prvem znanem opisu Sv. Pavla in hkratnem pozivu vsem bralcem Novic, naj novičarju sporoče, če kaj vedo o »gradu« pod Sv. Pavlom,² narejen prvi korak k popolnejšemu umevanju tega naselja na prepadnem skalnem osamelcu v pobočju Kuclja, v strahu pred hudim še z zidom okrepljenim in zato komajda dostopnem. V teh stotih letih je bil Sv. Pavel še nekajkrat opisan³ ali le omenjan,⁴ vzrokov za to komajda kaj prekinjeno zanimanje zanj pa ni mogoče iskati le v romantični privlačnosti mogočnih razvalin tega utrjenega selišča, dolgega 465 m (z vodnim stolpom vred 515 m) in do 105 m širokega.⁵

Leta 1965 je nov topografski ogled svetopavelske trdnjave (P. Petru, D. Svoltjšak) poleg začudenja in občudovanja zanetil še raziskovalni stenj, lahko vnetljiv tudi zato, ker je takrat že šlo v klasje dolgoletno raziskovanje alpskih zapor *Claustra Alpium Iuliarum* in je že dobivala oprijemljive obrise zamisel o poglobljenem raziskovalnem posegu v poznoantične naselbine in utrdbe. Prvi otipljivi rezultat sta bila izmera in fotogrametrični posnetek platoja Sv. Pavla z vodnim stolpom vred leta 1966,⁶ ta izjemni arhitekturni spomenik pa je bil še podrobneje izmerjen in zrisan.⁷ S tem so bili ustvarjeni pogoji za sistematično delo, ki se je razcepilo na dvoje delovišč: na sondiranje v naselbini na platoju, s katerim naj bi se pripravila izhodišča za obsežnejši raziskovalni poseg, in na raziskovanje in konservacijo vodnega stolpa ob južnem podnožju platoja, ki jo je *Zavod za spomeniško varstvo Gorica* iz Nove Gorice (N. Osmuk) z veliko volje in zagnanosti izpeljal v leto 1974 in 1977,⁸ leta 1980 pa delo s a m o t e ž dopolnil še z raziskavo zunaj stolpa.

Sonde, ki so po obsegu sicer le droben vbodljaj v obsežno naselbinsko tkivo, so navrgle dovolj oprijemljivega gradiva za ocenjevanje Sv. Pavla v nekoliko drugačni luči, pa najsi gre za vrednotenje posamičnih kompleksov najdb⁹ ali naselbine kot celote.¹⁰ Sv. Pavel pa je s tem postal zanimiv in privlačen tudi za vse, ki so se lotevali problematike zatona antike;¹¹ odkritja iz deseterice izkopanih sond so bila dobrodošla okrepitev do tedaj znanemu gradivu iz tega obdobja. Podoba Sv. Pavla nad Vrtovinom je s temi, že kar številnimi praktičnimi in teoretičnimi deli že bolj razumljiva, zaradi velikih podobnosti z Invillinom v dolini Tilmenta (Italija) pa je leta 1970 privabila sem tudi prof.

Sl. 1: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Položaj najdišča

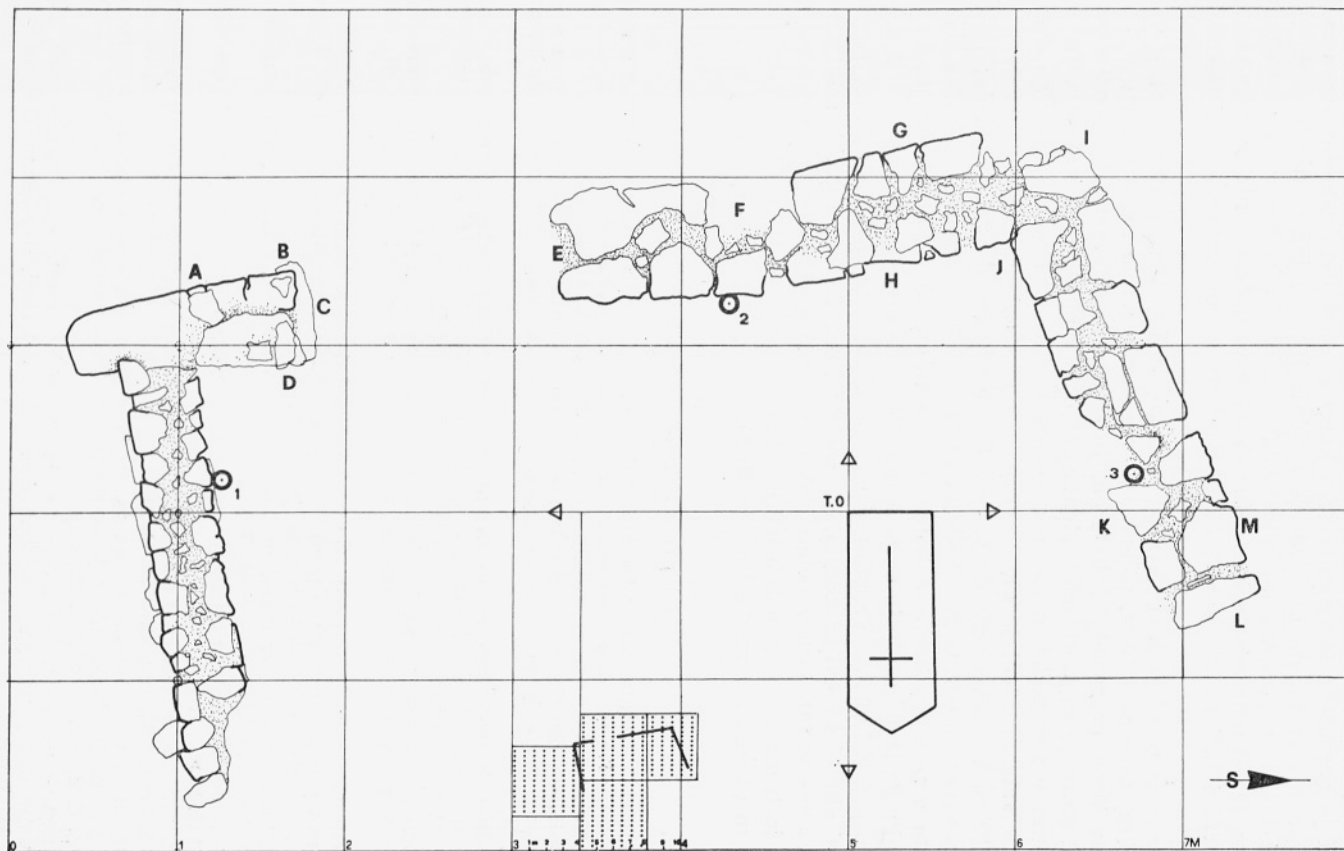
Abb. 1: Sv. Pavel über Vrtovin. Lage des Fundortes

J. Wernerja in njegove sodelavce iz Münchna, ko se je odločalo, kje zastaviti skupno delo s slovenskimi arheologi. V »dvoboju« je zmagala Hrušica — *Ad Pirum*, Sv. Pavel pa je ostal rezek izziv!

Sonda 1 (Sl. 2; 3; T. 1: 1—24)

Sondo 1 na terasi 16 m južno od cerkve so sestavljali štirje izkopi po 4×4 m in en izkop velik 4×3 m, tako da je bila raziskana površina 76 m^2 (sl. 2; 3). Izkopi so bili piltvi, od 0,08 m v polju 1 do 0,80 m v polju 1 c. Posamezni deli sonde so bili zastavljeni tako, da so sledili stavbnim ostalinam, ki so bile najprej odkrite v polju 1 a, raziskana pa je bila tolikšna površina, da je bila stavba v celoti izluščena. Odkrita razvalina je vsebovala dvoje sestavin, tj. ruševine in konstrukcijske dele stavbe. Ruševine so bile zmes lomljenega kamena in črnkaste zemlje, glinastega stenskega premaza, opeke, oglja, delov lončenega posodja, žlindre, delov steklenih posod, vmes pa so bili tudi nekateri železni in bronasti predmeti. Podrtija je bila zunaj in znotraj stavbega tlorisa, zunaj ni segala dlje kot 1,50 m od zidov, najdebeleje pa je prav tako bila naložena pri stenah (do 0,25 m).

Ohranili pa so se tudi nepodrti deli stavbe in sicer trije obodni zidovi: del severne in južne stene ter zahodna stena. Najvišje je bila ohranjena južna stena (do 0,58 m), sicer pa je ohranjenost močno nihala: v točki A — 0,37 m, B — 0,50 m, C — 0,48 m, D — 0,44 m, E — 0,28 m, F — 0,10 m, G — 0,38 m,

Sl. 3: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Sonda 1. Situacija sonde in tloris stavbe.

Abb. 3: Sv. Pavel über Vrtovin. Sonda 1. Situation der Sonde und Grundriss des Gebäudes.

H — 0,40 m, I — 0,23 m, J — 0,23 m, K — 0,32 m, L — 0,20 m in M — 0,27 m. Povečini je ohranjena le spodnja lega kamnov, le v delu zahodne stene in v južni steni sta ohranjeni dve legi. V spodnjo lego so bili vgrajeni večji, neobdelani kamni s poravnanimi ploskvami v obeh licih, prostor med večjimi kamni pa je bil napolnjen s kamnitim drobirjem in čvrsto rumenkasto malto. Na severni strani so bili zidovi postavljeni na neporavnano, zelo grebenasto skalno osnovo, južna polovica stavbe pa je stala kar na rjavi peščeni zemlji, ki prekriva in polni skalnato kraško podlago. Južna stena je ohranjena v dolžini 2,74 m, severna 2,85 m, zahodna stena stavbe pa je dolga 6,25 m. V njej je 1,60 m širok presledek, v katerem je bilo med ruševinami največ oglja. Na južni strani je ta presledek v steni zamejen s kamnitim blokom, vstavljenim pravokotno v zid, podobno pa se z večjim blokom konča tudi severna stena stavbe. V zahodni steni je globlja zajeda v njeni severni polovici; zajeda je dolga 0,53 m, v zid pa sega do 0,43 m. Stene so neenakomerno debele; južna 0,44 m, severna do 0,60 m in zahodna od 0,50 do 0,70 m. Južna in zahodna stena se stikata v približno pravem kotu, severna in zahodna pa oklepata topi kot (100°), tako da stene zapirajo trapezoidno talno zasnovno, veliko 6,25 m × 2,85 m (notranjost 5 × 2,60 m). Vzhodna stena ni ohranjena, saj najbrž na precej dvignjeni skalni osnovi ni prestala kasnejših kmetijskih ali gradbeniških posegov. Večina najdb je iz stavbne ruševine, v višini domnevnega tlaka pa so v notranjosti stavbe ob stenah ležali deli kamnitih žrmelj (sl. 3: 1), glinasta utež (sl. 3: 2) in obrezana živalska kost (sl. 3: 3).

Drobne najdbe na prostoru hiše

1. Odlomek ostenja posode iz zunaj sivorjavo, znotraj pa svetlo rjavo pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Zunaj je okrašena s pasovi vodoravnih, plitvih žlebičev. Vel. 3,2 × 2,8 cm, db. 0,5 cm. GM, inv. št. 2143. T. 1: 21.
2. Odlomek ostenja posode iz svetlo rjavo, znotraj rdeče rjavo pečene prečiščene gline. Zunanja površina je grobo nažlebljena. Vel. 5,7 × 4,1 cm, db. 0,9 cm. GM, inv. št. 2144.
3. Odlomek lončenega predmeta iz svetlo rjavo pečene, prečiščene gline. Površino ima na eni strani vzdolžno nažlebljeno. Vel. 4,4 × 3,9 cm, db. 0,8 cm. GM, inv. št. 2145. Drug podoben odlomek je vel. 4 × 3,1 cm, db. 0,8 cm.
4. Odlomek ustja posode iz temno sivo pečene, prečiščene gline; površina posode je bila zunaj sijajno zglajena. Vel. 3,7 × 2,3 cm, db. 0,5 cm. GM, inv. št. 2146. T. 1: 14.
5. Odlomek ostenja lončene posode z ročajem. Posoda je bila narejena iz svetlo rjavo pečene, prečiščene gline. Ročaj je imel ovalen presek. Vel. 4,9 × 4,9 cm, db. 1,1 cm, šir. ročaja 1,6—2,6 cm. GM, inv. št. 2147. T. 1: 19.
6. Odlomek ročaja ovalnega preseka iz rjavo pečene, z zrnici peska pomešane gline. Šir. 2,4 cm. GM, inv. št. 2148. T. 1: 20.
7. Odlomek ilovnatega stenskega premaza z odtisom lesa. Vel. 7,2 × 6,2 cm. GM, inv. št. 2149. Sl. 12: 5.
8. Spodnji del železnega žeblja s pravokotnim presekom. Ohranjena dl. 5,7 cm, db. 0,8 × 0,7 cm. GM, inv. št. 2150. T. 1: 6.
9. Odlomek ustja ločene posode iz črno pečene gline, pomešane s peskom. Površina posode je gladka. Ustje je izvihano, rob močno poudarjen. Vel. 3,7 × 1,7 cm, db. 0,5 cm. GM, inv. št. 2151/1. T. 1: 18.
10. Odlomek ustja lončene posode iz prečiščene, svetlo rjavo žgane gline. Zabljen ustje ima poudarjen, naguban rob. Vel. 5 × 2,1 cm, db. 0,8 cm. GM, inv. št. 2151/2. T. 1: 17.

11. Bronasta lepotilna priprava. Dolg, tanek list je s tremi skupinami treh vzporednih vodoravnih črt razdeljen na tri polja, v katerih so krožci s piko. Na prehodu v ročaj sta po dve poševni gubi. Ročaj je okrašen s tremi snopi prečnih črt, končuje pa se s sploščeno lopatico. Dl. 11,7 cm, šir. do 1,1 cm. *GM*, inv. št. 2152. **T. 1: 1.**

12. Ukrivljeno skovan železen okov, pravokotnega preseka. Na eni strani je zašiljen, v razširjenem delu pa je bil prevrtan. Dl. 10 cm, šir. 0,9 do 1,9 cm, db. 0,55 cm. *GM*, inv. št. 2153. **T. 1: 8.**

13. Železen okov, kovan, kvadratnega preseka. Na eni strani je pravokotno zakrivljen, na drugi strani pa razcepljen. Dl. 7,1 cm. *GM*, inv. št. 2154. **T. 1: 10.**

14. Odlomek ustja posode iz lisasto sivorjavo pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Ustje je močno izvihano. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 9,4 × 4 cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2155. **T. 1: 13.**

15. Noga svetlozelene steklene posode. Pr. 3,6 cm, ohranjena viš. 2 cm. *GM*, inv. št. 2156. **T. 1: 11.**

16. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano. Na notranji strani je pod robom ustja posoda okrašena z razpotegnjeno, vžlebljeno valovnico. Vel. 5,1 × 2,6 cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2157. **T. 1: 16.**

17. Odlomek ustja posode iz sivorjavo pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Površina posode je gladka, rob ustja pa poudarjen. Na notranji strani je pod robom ustja posoda okrašena z neenakomerno razgibano valovnico. Vel. 3,6 × 2,5 cm, db. 0,8 cm. *GM*, inv. št. 2158. **T. 1: 15.**

18. Vretence iz rdečkasto rjave, prečiščene gline. Vretence ni prevrtano, v spodnjo in vrhno ploskev sta vtisnjeni plitvi konični jamici. Pr. 3,9 cm (zgoraj) in 4,2 cm (spodaj), viš. 2,4 cm. *GM*, inv. št. 2159. **T. 1: 22.**

19. Obrezan živalski zob. Dl. 11,3 cm. *GM*, inv. št. 2160.

20. Kos zgornjega dela kamnitih žrnelj. Proti sredini se ploskev stožčasto dviga. Vel. 30 × 21 cm, viš. 6 do 12 cm. *GM*, inv. št. 2161. **T. 2: 24.**

21. Odlomek železnega predmeta polkrožnega preseka. Dl. 8,7 cm, šir. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2161/1. **T. 1: 9.**

22. Odlomek železnega predmeta. Dl. 4,7 cm, šir. do 1,2 cm. *GM*, inv. št. 2161/2. **T. 1: 3.**

23. Odlomek konice kvadratno skovanega železnega predmeta. Dl. 4,3 cm, db. 0,6 × 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2161/3. **T. 1: 7.**

24. Spodnji del kamnitih žrnelj iz grobega peščenca. Skozi sredino je prevrtana široka odprtina, v obod pa je vdolbena vodoravna luknja. Pr. 39 cm (spodaj), 33 cm (zgoraj), viš. 14 cm. *GM*, inv. št. 2162. **T. 2: 23.**

25. Železen nož. Trn neizravno prehaja v klino. Dl. 10 cm, šir. 1,1 cm, dl. trna 2,8 cm. *GM*, inv. št. 2162/1. **T. 1: 4.**

26. Odlomek železnega predmeta. Ploščato skovan del prehaja v dolgo konico kvadratnega preseka. Ohranjena dl. 7,3 cm, db. 0,5 × 0,5 cm. *GM*, inv. št. 2163. **T. 1: 5.**

27. Odlomek tanke bronaste pločevine. Vel. 8 × 3,7 cm, db. 0,04 cm. *GM*, inv. št. 2164.

28. Odlomek v žleb zvite bronaste pločevine. Znotraj je poševno plitvo nažlebljena. Dl. 3,1 cm, pr. 1,4 cm, db. 0,04 cm. *GM*, inv. št. 2165. **T. 1: 2.**

29. Odlomek steklene posode, svetlo zelene barve. Rob je odebljen. Vel. 2,9 × 1,9 cm. *GM*, inv. št. 2166. **T. 1: 12.**

Sonda 2

(situacija: x = 4 do 8; y = -26 do -30; vel.: 4 × 4 m; gl. 0,20 do 0,40 m; **T. 2: 25—32; sl. 2: 2)**

Med okoli 0,15 m debelo plastjo humusa in skalno osnovo je bila plast črnokaste zemlje, močno pomešane s kamnitim drobirjem, vmes pa so bili še odlomki lončenine, deli steklenih posod, železni predmeti in živalske kosti.

1. Železen nož. Dolg in odebljen trn je poudarjeno ločen od kratke kline. Konica je odlomljena. Ohranjena dl. 15,5 cm, šir. 1,5 cm, dl. trna 10 cm. *GM*, inv. št. 2167. **T. 2:** 25.

2. Železen nož. Trn poudarjeno prehaja v rezilo. Dl. 10,1 cm, šir. 1,4 cm, dl. trna 2,9 cm. *GM*, inv. št. 2168. **T. 2:** 26.

3. Železen žebelj s piramidasto glavico. Presek je kvadraten. Dl. 9,3 cm, šir. glavice 0,7 cm, db. $0,5 \times 0,5$ cm. *GM*, inv. št. 2169. **T. 2:** 27.

4. Odlomek ostenja lončene posode iz zunaj rjavo, znotraj pa rdečerjavo pečene gline, ki ji je primešan drobnnozrnat pesek. Zunanja, gladka površina posode je okrašena s plitvo valovnico in vzdolžno črto. Vel. $3,3 \times 2,3$ cm, db. 0,8 cm. *GM*, inv. št. 2170. **T. 2:** 30.

5. Odlomek ustja lončene posode iz temno sivo pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Površina posode je precej groba, luknjičava. Ustje je rahlo zavito navzven. Vel. $5,1 \times 3,7$ cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2171. **T. 2:** 32.

6. Odlomek vratu in ustja lončene posode. Glini je primešan droben pesek, površina posode je luknjičasta, prelom je siv. Ustje je zgoraj razvlečeno v širok rob. Vel. $4,7 \times 2,8$ cm, šir. roba ustja 2,2 cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2172. **T. 2:** 31.

7. Odlomek ustja lončene posode. Luknjičasta površina je rjava. Glini je primešan drobnnozrnat pesek. Prelom je siv. Ustje ima na zunanji strani poudarjen rob. Vel. $2,5 \times 1,7$ cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2173. **T. 2:** 29.

8. Odlomek roba noge steklene posode iz brezbarvnega stekla. Rob je votel. Vel. $4,7 \times 1,7$ cm, pr. noge (rekonstr.) 5,7 cm. *GM*, inv. št. 2174. **T. 2:** 28.

Sonda 3

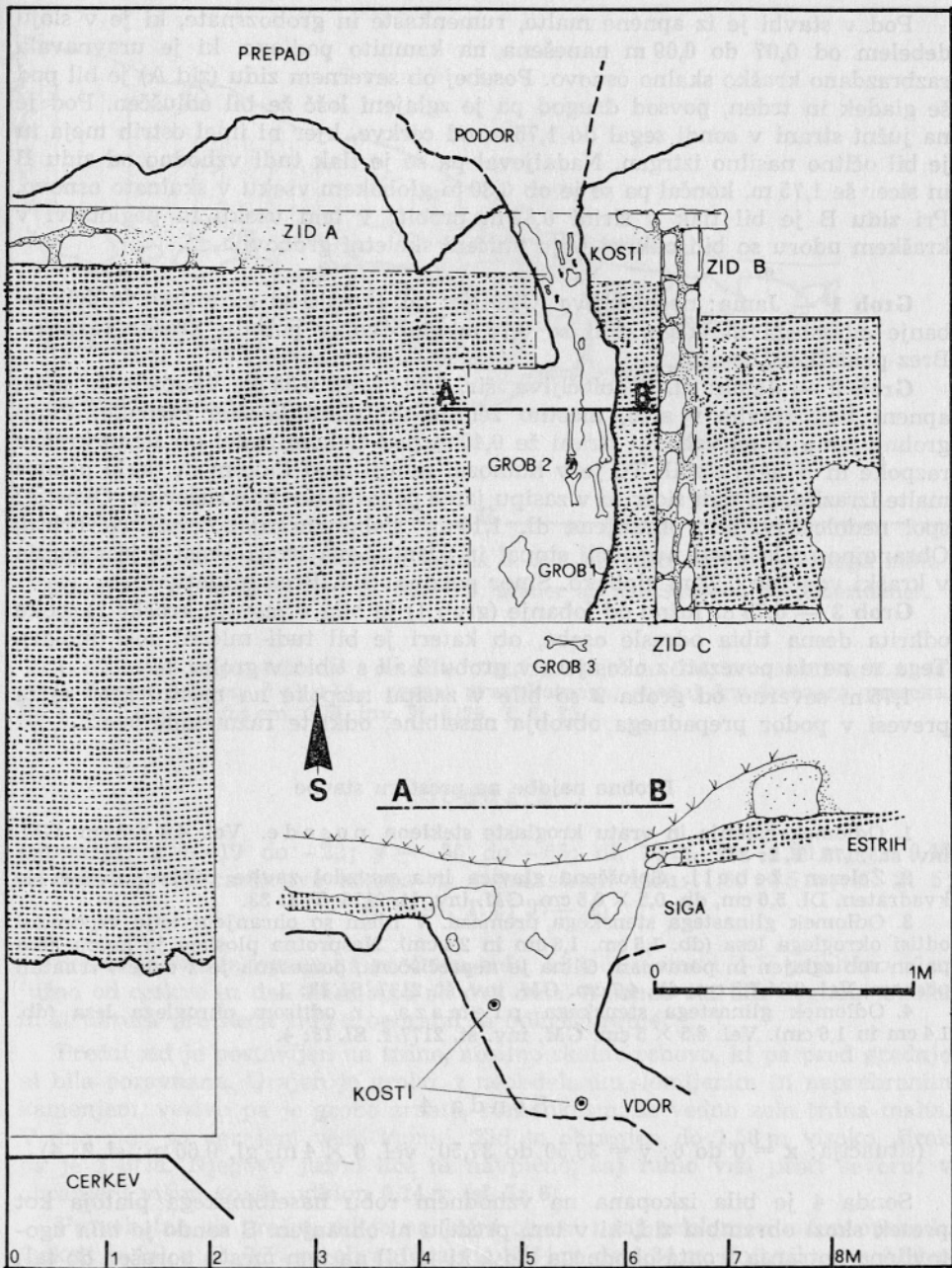
(situacija: $x = 10$ do 12 ; $y = 6$ do 15 ; dl. 9 m, šir. 2 m; razširitev sonde proti vzhodu: $x = 12$ do $18,50$; $y = 11$ do 15 ; dl. 6,50 m, šir. 4 m; **sl. 2:** 2; 4; **T. 2:** 33, 34).

Sonda 3 je bila izkopana severno od cerkve Sv. Pavla, njen južni rob pa je bil od cerkvenega zidu odmaknjen za pol metra. V sondi je bil odkrit del večje stavbe in troje uničenih skeletnih grobov. Odkriti deli stavbe — obodni zid, predelne stene (?) in tlak — so bili plitvo pod površjem (od 0,20 do 0,30 m), pokrival jih je neznaten sloj ruševin, to je zmes črnikaste zemlje, lomljenega kamenja, odlomkov lončenine, oglja, žlindre in glinastega stenskega premaza, pa še humus z rušo.

Na severno stran je stavba omejena s solidno grajenim, 0,55 m debelim zidom, v katerem so ohranjeni le kamni v spodnji legi. Veže jih malta. Precejšen del tega zidu je zgrmel v kraške vdore in razpoke prepadnega obrobja naselbine. Na ta severni zid se navezuje 0,40 m debel, močno poškodovan zid, ki je postavljen na apneni tlak. V njunem stičišču je zaznaven podaljšek severnega zidu še dalje proti vzhodu. 3,20 m južno pa se na zid B navezuje z zidom A vzporedna vrsta kamnov, povezanih z malto (zid C).

Sl. 4: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Sonda 3. Tloris odkrite stavbe in presek kraškega udara.

Abb. 4: Sv. Pavel über Vrtovin. Sonde 3. Grundriss des freigelegten Gebäudes und Querschnitt des Karst-Einsturztrichters.

Pod v stavbi je iz apnene malte, rumenkaste in grobozrnate, ki je v sloju debelem od 0,07 do 0,09 m nanešena na kamnito podlogo, ki je uravnavala razbrazdano kraško skalno osnovo. Posebej ob severnem zidu (zid A) je bil pod še gladek in trden, povsod drugod pa je zglajeni lošč že bil odluščen. Pod je na južni strani v sondi segal do 1,75 m od cerkve, kjer ni imel ostrih meja in je bil očitno nasilno iztrgan. Nadaljeval pa se je tlak tudi vzhodno od zidu B in sicer še 1,75 m, končal pa se je ob 0,30 m globokem vseku v skalnato osnovo. Pri zidu B je bil tlak v širini 0,82 m prebit; v tem vseku in poglobitvi v kraškem udoru so bili odkriti trije uničeni skeletni grobovi.

Grob 1 — Jama: nedoločljiva. Okostje: od okostja so ohranjeni le deli lobanje odraslega moškega. Bili so 0,70 m globoko, v polnilu kraške razpoke. Brez pridatkov.

Grob 2 — Jama: dl. nedoločljiva, šir. 0,80 m, gl. 0,58 m. Vkopana je skozi apneni tlak stavbe v sivo, mastno zemljo, ki polni kraško razpoko. Vkop grobne jame je na vzhodni strani že 0,40 m pod tlakom zadel ob steno kraške razpoke in ji nato sledil. Tu je v humozni zemlji med tlakom in skalo primes malte izrazita, pa tudi sicer so v zasipu jame pogoste stavbne ruševine. Okostje: spol nedoločljiv, ad., ohranjena dl. 1,10 m. Slabo ohranjeno, leži na hrbtu, Ohranejne so le kosti nog, deli stopal in dlani. Leva stran okostja je zdrsnila v kraški vdor do 0,98 m globoko. Smer pokopa: S-J. Brez pridatkov.

Grob 3 — 0,75 m južno od lobanje (grob 1) je bila v zasutju kraške razpoke odkrita desna tibia odrasle osebe, ob kateri je bil tudi mlečni zob (molar). Tega se ne da povezati z okostjem v grobu 2 ali s tibio v grobu 3.

1,75 m severno od groba 2 so bile v zasipu razpoke na mestu, kjer se ta prevesi v podor prepadnega obrobja naselbine, odkrite razmetane kosti.

Drobne najdbe na prostoru stavbe

1. Odlomek ostenja in vratu kroglaste steklene posode. Vel. $4,8 \times 3$ cm. *GM*, inv. št. 2175. **T. 2:** 34.

2. Železen žebelj. Sploščena glavica ima navzdol zavite robove. Presek je kvadraten. Dl. 5,6 cm, db. $0,5 \times 0,5$ cm. *GM*, inv. št. 2176. **T. 2:** 33.

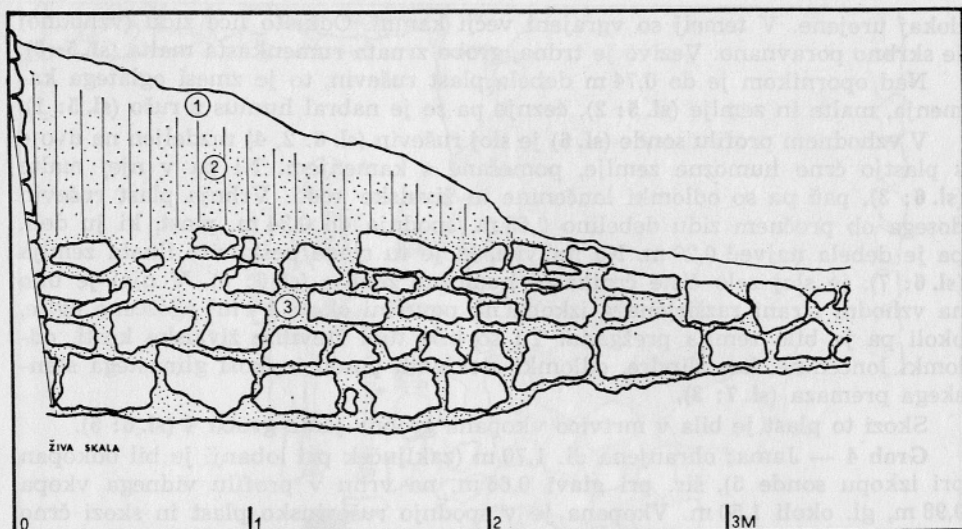
3. Odlomek glinastega stenskega premaza. V njem so ohranjeni trije vzporedni odtisi okroglega lesa (db. 1,5 cm, 1,6 cm in 2,4 cm). Nasprotna ploskev je groba, ima pa en rob zglajen in poravnan. Glina je neprečiščena, pomešana je z debelo zrnatim peskom. Vel. $9 \times 7,5$ cm, db. 4,7 cm. *GM*, inv. št. 2177. **Sl. 13:** 3.

4. Odlomek glinastega stenskega premaza, z odtisom okroglega lesa (db. 1,4 cm in 1,6 cm). Vel. $6,5 \times 5$ cm. *GM*, inv. št. 2177/1. **Sl. 13:** 4.

Sonda 4

(situacija: $x = 0$ do 6; $y = 33,50$ do 37,50; vel. 6×4 m, gl. 0,60 m; **sl. 2:** 4)

Sonda 4 je bila izkopana na vzhodnem robu naselbinskega platoja kot presek skozi obrambni zid, ki v tem predelu ni ohranjen. S sondo je bila ugotovljena notranja fronta obodnega zidu, ki je bil na tem mestu porušen do tal; od zidu v notranjost naselbine pa je sonda nad skalnatimi tlemi razkrila plast ruševin: mešanico črnikaste zemlje, kamenja, malte, živalskih kosti, vmes pa so bili še deli steklene posode in žebelj.

Sl. 5: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Sonda 5. Zid na južni strani prečnega zidu.

Abb. 5: Sv. Pavel über Vrtovin. Sonde 5. Mauer an der Südseite der Quermauer.

1. Odlomek ustja steklene posode. Vel. $2,3 \times 2,2$ cm. GM, inv. št. 2178. T. 2: 36.

2. Kovan železen žebeľj, zgoraj pravokotnega, spodaj kvadratnega preseka. Dl. 6 cm, db. $0,6 \times 0,4$ cm. GM, inv. št. 2179. T. 2: 35.

Sonda 5

(situacija: x = -19 do -22; y = -55 do -65; dl. 10 m, šir. 1,20 m, gl. 0,40 do 1,62 m; vel. razširitve izkopa na južni strani zidu: $1,80 \times 5$ m; sl. 2: 5; sl. 5—8; T. 2: 37—39)

Sonda je bila izkopana na prečnem zidu, ki teče v smeri Z-V približno 70 m južno od cerkve in deli naselbino na dva dela. S sondo sta bili dognani oblika in struktura prečnega zidu z oporami in odkrit grob 4.

Prečni zid je postavljen na trdno, nosilno skalno osnovo, ki pa pred gradnjo ni bila poravnana. Grajen je grobo, z neobdelanim, lomljenim in neprebranim kamenjem, vezivo pa je grobo zrnata, rumenkasta, še vedno zelo trdna malta. V dno zidu so vgrajeni večji kamni. Zid je ohranjen do 1,58 m visoko, širok pa je 2,40 m. Njegovo južno lice ni navpično, saj rahlo visi proti severu; v ohranjeni višini znaša odklon 0,14 m (sl. 5; 6).

Pravokotno na prečni zid je na južni strani nanj prislonežan zidan opornik. Odkrit je bil v dl. 3,50 m, ohranjena viš. 0,34 m do 0,84 m. Pojavil se je 0,80 m pod ohranjenim vrhom prečnega zidu. Njegova debelina ni bila ugotovljena. Postavljen je na neporavnano skalno osnovo oziroma na boren sloj malte, ki uravnava podlago in zid povezuje s tlemi. Grajen je v vzdolžnih legah, ki so

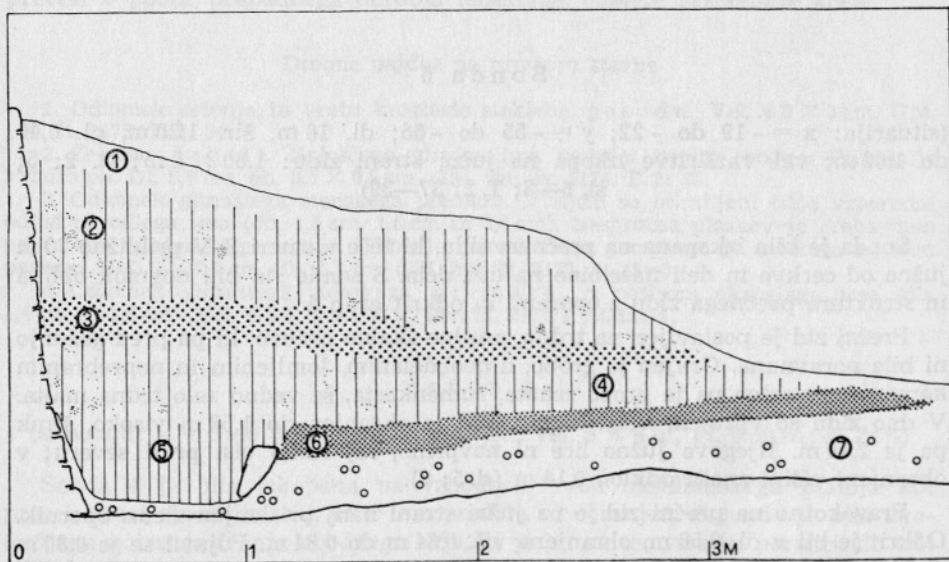
dokaj urejene. V temelj so vgrajeni večji kamni. Odkrito lice zidu (vzhodno) je skrbno poravnano. Vezivo je trdna, grobo zrnata rumenkasta malta (sl. 5: 3).

Nad opornikom je do 0,74 m debela plast ruševin, to je zmesi oglatega kamnja, malte in zemlje (sl. 5: 2), čeznje pa se je nabral humus z rušo (sl. 5: 1).

V vzhodnem profilu sonde (sl. 6) je sloj ruševin (sl. 6: 2, 4) razdeljen na dvoje s plastjo črne humozne zemlje, pomešane s kamenjem. Ni pa v njej malte (sl. 6: 3), pač pa so odlomki lončenine in živalske kosti. Vrhnja plast ruševin dosega ob prečnem zidu debelino 0,58 m, spodnja do 0,34 m, plast, ki ju deli, pa je debela največ 0,20 m. Na mrtvici, ki je tu rjava peskovita ilnata zemlja (sl. 6: 7), je sloj zelo čiste črnikaste humozne zemlje (sl. 6: 6). V njej je bilo na vzhodni strani razširjenega izkopa na površini okoli 1/4 m² zgoščeno oglje, okoli pa je bila zemlja prežgana. Tu so bile tudi številne živalske kosti, odlomki lončenine, kos žindre, odlomki steklenih posod in kosi glinastega stenkega premaza (sl. 7: 3).

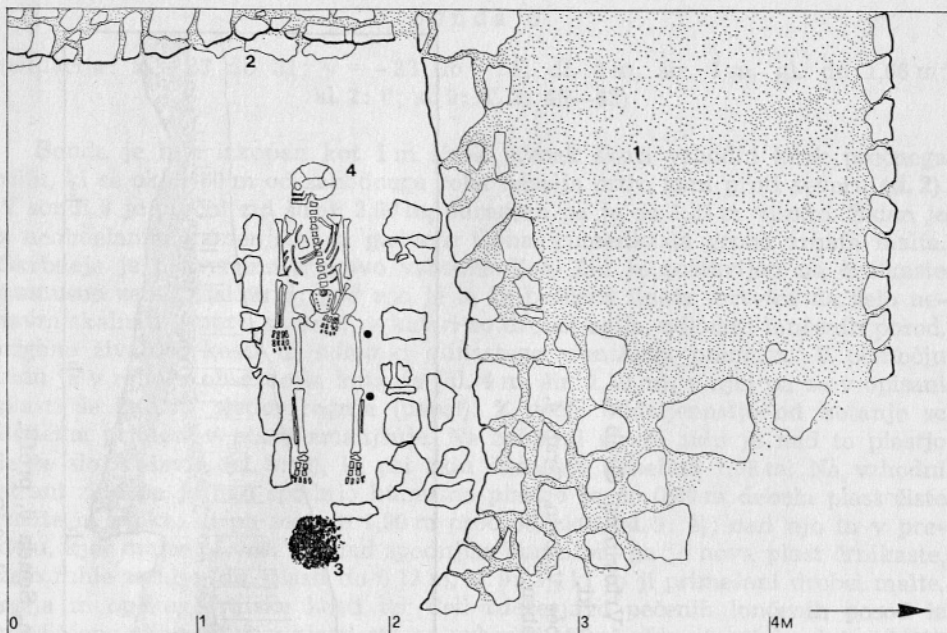
Skozi to plast je bila v mrtvico vkopana grobna jama groba 4 (sl. 6: 5).

Grob 4 — Jama: ohranjena dl. 1,70 m (zaključek pri lobanji je bil odkopan pri izkopu sonde 5), šir. pri glavi 0,66 m, na vrhu v profilu vidnega vkopa 0,98 m, gl. okoli 1,50 m. Vkopana je v spodnjo ruševinsko plast in skozi črno zemljo do skalnate osnove. Vzdolž okostja je na obeh straneh kamnita obloga, en kamen pa je še za stopali. V zasipu je tudi malta; na meji med ruševinami in črno humozno zemljo je ležala svinčena utež. Nad kostmi so na raznih mestih ostanki deske. Okostje: M, ad. (okoli 35 let), rob., dl. brez lobanje (dvignjena je bila pred odkrivanjem ostalega okostja, med izkopom sonde 5) 1,40 m. Dobro ohranjeno, leži na hrbtu. D. roka iztegnjena ob telesu, levica upognjena na

Sl. 6: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Profil sonde 5 z vkopom groba 4.

Abb. 6: Sv. Pavel über Vrtovin. Profil der Sonde 5 mit Eingrabung des Grabes 4.

Sl. 7: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Grob 4 ob prečnem zidu.

Abb. 7: Sv. Pavel über Vrtovin. Grab 4 an der Quermauer.

kolčnico. Smer pokopa Z-V. Pridatki: na sramni kosti leži cevka, ob l. stegenici šilo, ob l. kolenu pa puščična konica (sl. 7: 4).

1. Svinčena cevka z nesklenjenimi robovi. Dl. 3,05 cm, presek $0,9 \times 0,5$ cm. GM, inv. št. 2183. **Sl. 8:** 1.

2. Železno šilo, okroglega preseka. Zgornji konec je uvit. Dl. 9,8 cm, pr. 0,4 cm. GM, inv. št. 2182. **Sl. 8:** 2.

3. Železna puščična konica s krilci. En krak osti je odlomljen. Okrogli tulec za nasajanje je votel in se proti osti zožuje. Vrat je tordiran. Dl. 8,2 cm, razpon med (ohranjenimi) krilci 1,6 cm, db. osti 0,2 cm, pr. tulca 1 cm. GM, inv. št. 2181. **Sl. 8:** 3.

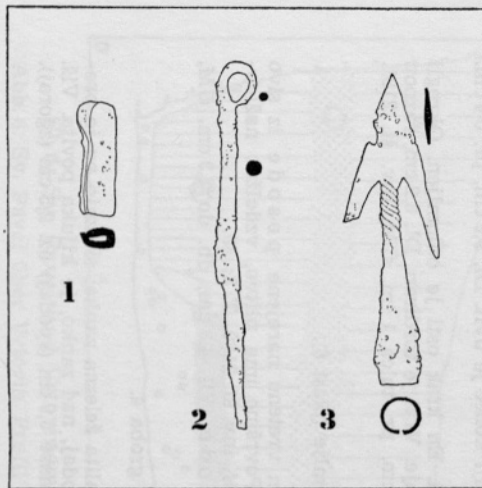
Najdbe iz humozne zemlje (plast 6).

1. Odlomki (4) stene iz dna na lončarskem vretenu narejene posode iz sivo pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Površino ima plitvo, vzdolžno nažleb-ljeno. Vel. $3,3 \times 3,1$ cm in manj, db. 0,5 cm. GM, inv. št. 2180. **T. 2:** 39.

2. Odlomek noge zelenkaste steklene posode. Viš. 4,3 cm, db. do 2,3 cm. GM, inv. št. 2184/1. **T. 2:** 38.

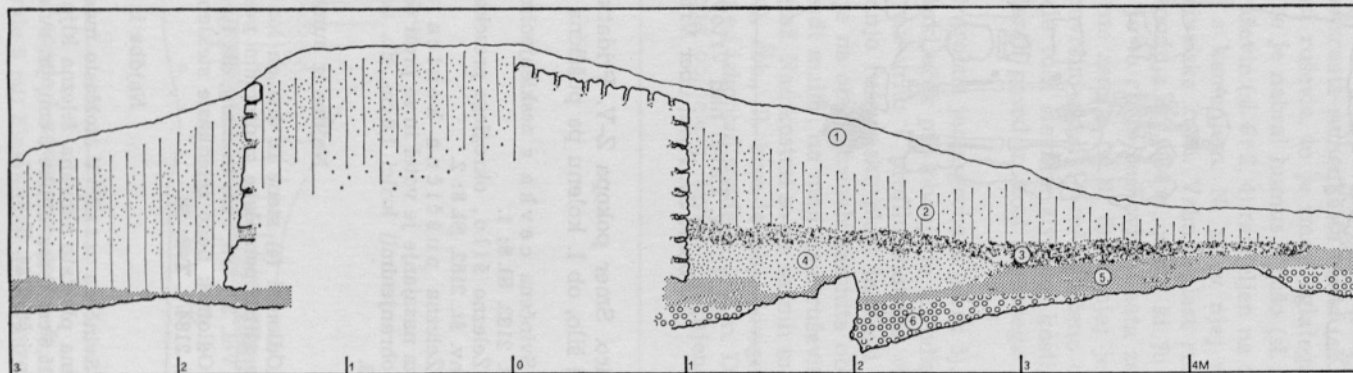
Najdba iz zasipa groba 4.

1. Svinčena utež. V stožčasto maso je zalita železna zanka, skozi jo pa je pre-taknjena ploščato skovana železna kljuka. Spodaj, nad zanko, je kljuka povita. Viš. uteži 15,6 cm (brez kljuke 8 cm), pr. svinčene mase 5,9 cm (spodaj) oz. 2,5 cm (zgoraj). GM, inv. št. 2184. **T. 2:** 37.

Sl. 8: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Grob 4, pridatki.

Abb. 8: Sv. Pavel über Vrtovin. Grab 4, Beigaben.

Sl. 9: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Sonda 6, profil.

Abb. 9: Sv. Pavel über Vrtovin. Sonda 6, Profil.

Sonda 6

(situacija: $x = 23$ do 31 ; $y = -23$ do -24 ; dl. 8 m, šir. 1 m, gl. do 1,68 m; sl. 2: 6; sl. 9; T. 3: 40—42)

Sonda je bila izkopan kot 1 m širok presek skozi vzhodni krak prečnega zidu, ki se okoli 80 m od zahodnega roba naselja ostro lomi proti severu (sl. 2). V sondi 6 je prečni zid širok 2,50 m, ohranjen pa je do 1,31 m visoko. Zidan je z neobdelanim kamenjem, ki ga veže trdna, rumenkasta grobo zrnata malta. Skrbneje je poravnano njegovo vzhodno lice. Zid je postavljen na črnikasto humusno zemljo (sl. 9: 5; pod njo je le še peščena ilnata mrtvica na zelo neravni skalnati osnovi, sl. 9: 6), v kateri so drobcji oglja, odlomki lončenih posod, ožgane živalske kosti in odlomki glinastega stenskega premaza. V območju zidu je v reliefu obsežnejša kotanja (dl. 4 m, šir. 1,40 m), v njej pa so v opisani plasti še izraziti sledovi ognja (pepel). Z večjo oddaljenostjo od kotanje se količina primesi v plasti zmanjšuje. Na zahodni strani zidu je nad to plastjo le še sloj ruševin (sl. 9: 2), ki pri zidu dosegajo debelino 1,08 m. Na vzhodni strani zidu pa je nad spodnjo humusno plastjo še do 0,30 m debela plast čiste malte in peska, ki pa sega le 1,90 m proč od zidu (sl. 9: 4); nad njo in v predelu, kjer malte ni več, ter nad spodnjim humusom pa je nova plast črnikaste, zelo rahle zemlje (db. plasti do 0,12 m, sl. 9: 2), ki so ji primešani drobcji malte, oglja in opeke, živalske kosti ter deli rdečerjavo pečenih lončenih posod iz prečiščene gline. Ti dve plasti sta na vzhodni strani zidu stanjšale sloj ruševin na 0,58 m (sl. 9: 2). Vse skupaj prekriva od 0,10 do 0,20 m debela plast prsti in ruše.

Najdbe iz spodnje humusne zemlje (plast 5)

1. Več odlomkov ostenja in ustja lončene posode iz sivorjavo pečene gline, pomešane z zrnci peska. Močno izvihano ustje ima odebljen zunanji rob. Od ramena navzdol je površina posode okrašena z vzporednimi vodoravnimi črtami. Posoda je bila izdelana na lončarskem vretenu. Vel. odlomkov $12,1 \times 6,3$ cm in manj, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2185. T. 3: 40.

2. Odlomek ostenja lončene posode iz sivočrno pečene gline, pomešane z drobnim zrnatim peskom. Na zunanji površini je okrašen z gostimi vzporednimi vodoravnimi črtami, mednje pa sta vpletena večredna valovnica in snopič pokončnih črt. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $7,9 \times 6,2$ cm, db. 0,5 cm. GM, inv. št. 2186. T. 3: 42.

3. Več odlomkov lončene posode iz sivorjavo pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Izvihano ustje ima obrezan rob. Površina je okrašena z vzporednimi vodoravnimi črtami, med njimi pa so še snopiči pokončnih in poševnih kratkih črt. Vel. odlomkov $5,4 \times 4,8$ cm in manj, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2187. T. 3: 41.

Sonda 7

(situacija: $x = -11$ do -12 ; $y = -118$ do -150 ; dl. 32 m, šir. 1 m, gl. od 0,20 m do 0,80 m; sl. 2: 7; T. 3: 43—53)

Sonda je bila izkopana v južni polovici naselbine v območju zelo razgibane površine z dolinicami in poudarjenimi grebeni, pretežno usmerjenimi od vzhoda proti zahodu. Izkop je na vsej dolžini dosegel površje razbrazdane skalnate

osnove. Na njej je plast rdečkasto rjave ilovnate zemlje, pomešane s kamnitim drobirjem (mrtvica), nad njo pa je plast peskovite, črnikaste humusne zemlje, v kateri so kot primes odlomki lončenine, živalske kosti, kosi prežgane zemlje, deli zoglenega lesa, odlomki opeke, kosi žlindre. V tej plasti je bil 2 m od južnega konca sonde, 0,46 m globoko, tudi bronast novc, v sredini sonde pa tik nad mrtvico še odlomek bronastega predmeta. Ta plast je bila izrazitejša v severnem koncu sonde (prvih 7 metrov) in v južnem koncu sonde (zadnjih 5 metrov). Tu so bili tudi predmeti pogostejši.

1. Odlomka stene in dna lončene posode iz sivorjavo pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Vel. $5,2 \times 3$ cm in $2,3 \times 3,1$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2188. **T. 3: 52.**

2. Odlomek ustja posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je rahlo izvihano, rob pa ima porezan in zunaj poudarjen. Vel. $5,5 \times 2,3$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2189. **T. 3: 50.**

3. Odlomek ustja lončene posode iz lisasto rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je rahlo zavihano navzven. Prelom je siv. Vel. $5,4 \times 2,8$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2189/1. **T. 3: 51.**

4. Odlomek ostenja lončene posode iz temno sivo pečene gline, pomešane s peskom. Površina je zglajena in okrašena s pasovi vzporednih vodoravnih in poševnih črt. Vel. $4,8 \times 3,3$ cm, db. 0,5 cm. GM, inv. št. 2190. **T. 3: 45.**

5. Del dna in ostenja lončene posode iz opečnato pečene, dobro prečiščene gline. Vel. $7,1 \times 3,9$ cm, db. 0,4 cm. GM, inv. št. 2191. **T. 3: 53.**

6. Odlomek ročaja lončene posode iz opečnato pečene, prečiščene gline. Ročaj je v preseku ovalen. Vel. $3,8 \times 2,4$ cm, šir. ročaja 2,9 cm. GM, inv. št. 2192. **T. 3: 49.**

7. Odlomki (4) različnih lončenih posod iz opečnato pečene, prečiščene gline. Zunanjo površino imajo globoko nažlebljeno. Vel. $3,5 \times 2,9$ cm in manj, db. 0,5 do 0,9 cm. GM, inv. št. 2193/1—4. **T. 3: 46—48.**

8. Bronast novc. THEODOSIUS AE II Siscia BSISC RIC 26 (C)₂. Pr. 2,3 cm. GM, inv. št. 2194. **Sl. 13: 5.**

9. Odlomek ročaja bronaste posode. Zaključek zanke je stanjšan in zavit nazaj. Dl. 3,1 cm, šir. zanke 1,9 cm, db. $0,36 \times 0,52$ cm. GM, inv. št. 2195. **T. 3: 43.**

10. Odlomek ustja steklene posode. Vel. $2,1 \times 1,1$ cm, db. 0,2 cm. GM, inv. št. 2195/1. **T. 3: 44.**

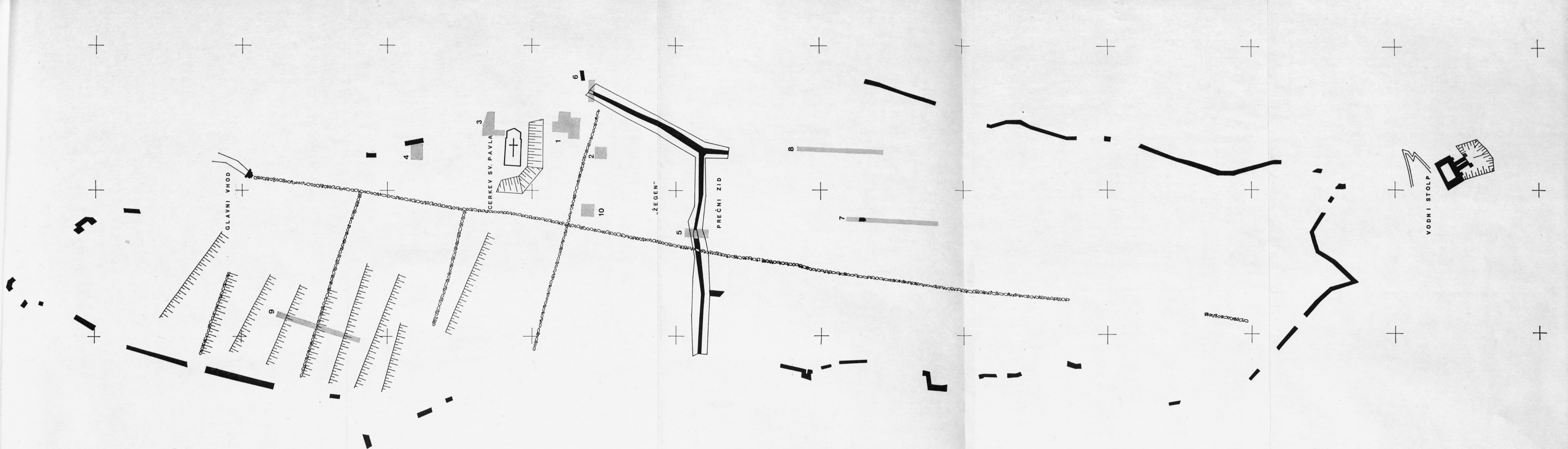
Sonda 8

(situacija: x = 11 do 12; y = -100 do -130; dl. 30 m, šir. 1 m, gl. 0,10 m do 0,50 m; sl. 2: 8; T. 4: 54—56)

Tudi sonda 8 je bila izkopana v južnem delu naselbine, vzporedno s sondo 7. Po vsej dolžini je izkop segel do žive skale, ki je ponekod segala vse do današnje površine. V srednjem delu sonde je bila na skalnatih tleh plast rjavordeče ilovnate zemlje, pomešane s kamnitim drobirjem (mrtvica), med njo in rušo pa plast črnikaste, peščeno humusne zemlje. V tej so bili odlomki lončenine, drobci opeke in živalske kosti (največ v srednjem delu sonde, med 10. in 14. metrom od severnega konca sonde; tu je bila sonda tudi najbolj globoka — 0,50 m). Barvno in po debelini je bila ta plast izrazitejša tudi v južnem koncu sonde (zadnjih 5 metrov); tu so bile v njej pogoste živalske kosti.

1. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane z redkimi drobci peska. Ustje je ravno odrezano, zunaj poudarjeno. Pod ustjem sta dva plitva, vzporedna žlebiča. Vel. $4,8 \times 2,7$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2196. **T. 4: 54.**

2. Odlomek lončenega predmeta. Vel. $2,6 \times 1,4$ cm. GM, inv. št. 2197. **T. 4: 55.**

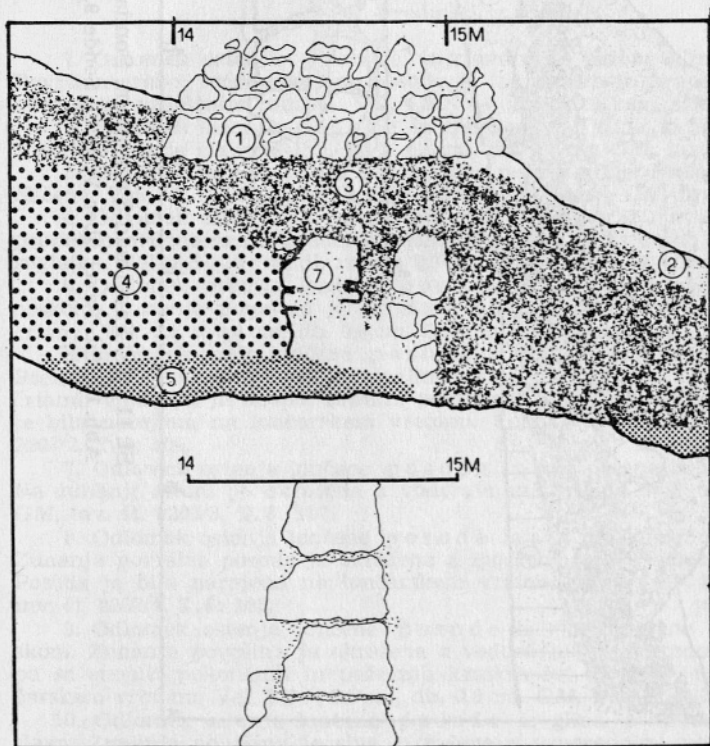
Sl. 2: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Načrt utrdbe s sondami 1—10. V krogu z oznako A je vodni stolp.
 Abb. 2: Sv. Pavel über Vrtovin. Plan der Befestigungsanlage mit den Sonden 1—10. Im Kreis mit Zeichen A ist der Wasserturm.

3. Odlomek ostenja in dna lončene posode iz opečnato pečene, prečiščene gline. Trdno žgana posoda ima zglajeno površino, dno pa ima ojačan rob. Vel. 4,1 × 3,3 cm, db. 0,4 cm. *GM*, inv. št. 2198. **T. 4:** 56.

Sonda 9

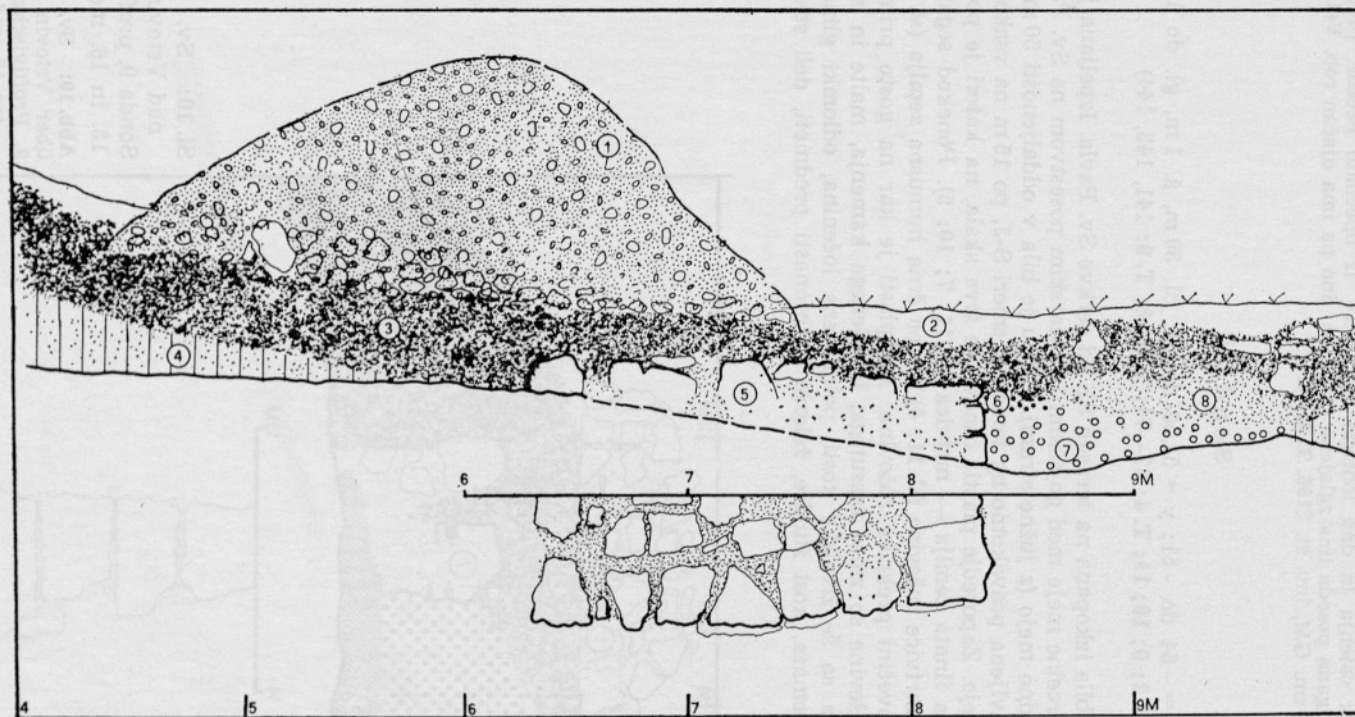
(situacija: $x = -64$ do -51 ; $y = 51,50$ do 81 ; dl. 30 m, š. 1 m, gl. do 1,20 m; **sl. 2:** 9; **10;** **11;** **T. 4:** 57—74; **T. 5—8;** **T. 9:** 141, 143, 144)

Sonda je bila izkopana na terasah SZ od cerkve Sv. Pavla. Izpeljana je bila iz stičišča parcelne meje med gojaškim in lozarskim posestvom na Sv. Pavlu s tretjo suhozidno mejo (z južne strani). Od tu je bila v oddaljenosti 50 m proti zahodu postavljena pravokotno na terase, v smeri S-J, po 15 m na vsako stran suhozidne meje. Zaporedje plasti: osnova je živa skala, na kateri je ponekod rjava peščena ilnata zemlja — mrtvica (**sl. 11:** 7; **10:** 5). Ponekod segajo vse do skale ali mrtvice ruševine (**sl. 11:** 4) ali pa črna humusna zemlja (**sl. 10:** 3; **11:** 3), ki povečini pokriva ruševine. Tej plasti je kar na gosto primešano kamenje. Ruševine so zmes razsutega, lomljenega kamenja, malte in zemlje, primešane pa so še živalske kosti, polomljena ločenina, odlomki glinastega stenskega premaza, kosi žindre, železni in bronasti predmeti, deli steklenih

Sl. 10: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Sonda 9, profil med 13. in 16. metrom.

Abb. 10: Sv. Pavel über Vrtovin. Sonde 9, Profilvischen Meter 13 und 16.

Sl. 11: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Sonda 9, profil med 4. in 10. metrom.

Abb. 11: Sv. Pavel über Vrtovin. Sonde 9, Profil zwischen Meter 4 und 10.

posod. Največkrat so predmeti v večji množini zbrani na enem mestu, npr. ob zidu med 14. in 15. metrom (merjeno od severnega konca sonde) in na prelomu teras med 21. in 24. metrom. V humusu nad ruševinami najdb skorajda ni, če pa so, so prav na prehodu v ruševino. Vrhnja plast je prst z rušo (sl. 10: 2; 11: 2).

Med 14. in 15. metrom (sl. 10: 7) in med 6. in 9. metrom (sl. 11: 5) je sonda razkrila dvoje zidanih ostalin.. V prvem primeru je presekala 0,60 m širok zid (smer V-Z), ki je bil postavljen na rdečkasto peskovito ilnato mrtvico. Zgrajen je le z eno vrsto podolgovatih lomljencev (dolžina kamna je širina zidu). Ohranjen je do 0,26 m visoko. Prav ob zidu pa se prevesi tudi terasa, na njen rob pa je nad zid naložena novodobna kamnita groblja. Zid med 6. in 9. metrom pa se je pojavil 0,25 m pod danšnjo površino (sl. 11: 5). Odkrit je bil v zahodnem profilu sonde, tako da je nadaljevanje najbrž stavbnih ostalin pričakovati še na območju zahodno od sonde 9. Zid je dolg 2 m, širok pa 0,60 m. Ohranjen je še do 0,36 m visoko. Postavljen je na skalnato osnovo, ki se od juga proti severu precej vzpenja, tako da so na južni strani v zidu ohranjene še tri lege, na severnem koncu pa le še ena. Na južni strani je gradbena jama za zid vkopana skozi mrtvico do žive skale. Na južni strani je na mrtvici 0,30 m od zidu ostala plast malte, db. 0,17 do 0,26 m, konča pa se 1,20 m od zidu (sl. 11: 8). Nad zidom je naložena okoli 1,20 m visoka kamnita groblja, ostalina trebljenja (sl. 11: 1).

Predmeti iz sonde 9

1. Odlomek ostenja posode iz rjavordeče pečene gline. Prelom je sivorjav. Površina grobo, ročno izdelane posode je luknjičava in hrapava. Okrašena je s poudarjenim vzdolžnim rebrom. Vel. 4,8 × 4,4 cm, db. 1,1 cm. GM, inv. št. 2199. T. 4: 59.

2. Odlomek ostenja posode iz rjavo pečene gline, ki je prečiščena. Prelom je siv. Površina je glajena. Vel. 7,6 × 4,8 cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2200. T. 4: 57.

3. Odlomek ročaja posode iz rjavo pečene gline. Prelom je siv, glina pa prečiščena. Vel. 4,9 × 4,4 cm, šir. ročaja 4,2 cm, db. 1,1 cm. GM, inv. št. 2201. T. 8: 140.

4. Odlomek ostenja in ročaja lončene posode iz rjavo pečene gline. Glini je primešan drobno zrnat pesek. Bradavičast ročaj je na steno posode pripet, spoj pa zaglajen. Vel. 3,5 × 3 cm, dl. ročaja 2,7 cm, db. 1,1 cm. GM, inv. št. 2202. T. 4: 60.

5. Odlomek ostenja lončene posode iz sivorjavo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je okrašena z vzporednimi vodoravnimi, razmaknjenimi črtami. Vel. 3,5 × 3,4 cm, db. 0,8 cm. GM, inv. št. 2203/1.

6. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene, s peskom pomešane gline. Prelom je rjav. Površina je gladka, zunaj okrašena z vzporednimi vodoravnimi črtami, vmes pa je snopič kratkih pokončnih črt. Ustje je ravno odrezano. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 3,6 × 2,2 cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2203/2. T. 6: 104.

7. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene, s peskom pomešane gline. Na zunanji strani je okrašena z vodoravnimi črtami. Vel. 3,9 × 3,6 cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2203/3. T. 6: 107.

8. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina posode je okrašena z zgoščeno razporejenimi vodoravnimi črtami. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 4,4 × 2,9 cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2203/4. T. 6: 105.

9. Odlomek ostenja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je okrašena z vodoravnimi vzporednimi črtami, med njimi pa so snopiči pokončnih in poševnih kratkih črt. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 3,6 × 3,5 cm, db. 0,8 cm. GM, inv. št. 2203/5. T. 6: 106.

10. Odlomek ostenja lončene posode iz gline, pomešane z zelo drobnim peskom. Zunanja površina je siva, okrašena z vzporednimi vodoravnimi črtami. No-

tranja površina je rjava, okrašena s skupino vodoravnih črt in snopičem kratkih pokončnih vrezov. Vel. $4,6 \times 3,6$ cm, db. 0,8 cm. *GM*, inv. št. 2203/6. **T. 6:** 103.

11. Odlomek ostenja lončene posode iz gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je siva, okrašena z vodoravnimi črtami, notranja površina je rjava. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $3,3 \times 3$ cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2203/7.

12. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je okrašena z vzporednimi črtami. Vel. $2,7 \times 1,6$ cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2203/8.

13. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je okrašena s širokimi, plitvimi vzporednimi črtami. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $2,6 \times 2,3$ cm, db. 0,65 cm. *GM*, inv. št. 2203/9.

14. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, gosto pomešane s peskom. Površina je zglajena, zunaj okrašena z razmakjenimi skupinami vodoravnih vzporednih črt. Vel. $3,3 \times 2,6$ cm, db. 0,5 cm. *GM*, inv. št. 2203/10.

15. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Prelom je sivorjav. Zunanja površina je okrašena z vzporednimi črtami, med njimi pa je izpeljana valovnica. Vel. 3×3 cm, db. 0,45 cm. *GM*, inv. št. 2204/1. **T. 7:** 124.

16. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je okrašena z rahlo vtisnjenimi vodoravnimi črtami, vmes pa je izpeljana valovnica. Vel. $2,4 \times 2,4$ cm, db. 0,5 cm. *GM*, inv. št. 2204/2. **T. 7:** 122.

17. Odlomek ostenja lončene posode iz gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je siva, okrašena z valovnico. Notranja površina je rjava. Vel. $2,6 \times 1,8$ cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2204/3. **T. 7:** 121.

18. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Površina je gladka, zunaj okrašena z vzporednima, razmaknjenima žlebičema. Vel. $3,6 \times 2,8$ cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2205. **T. 8:** 130.

19. Odlomek ostenja lončene posode iz rjavo pečene, prečiščene gline. Prelom je temno rjav. Površina je zglajena. Na zunanji strani je okrašena z vzdolžnim, strehastim rebrom. Vel. $3,2 \times 1,9$ cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2206. **T. 4:** 63.

20. Odlomek ustja lončene posode iz prečiščene gline. Zunanja površina je opečnato rdeča, notranja je siva. Ustje ima poudarjen navzven obrnjen rob. Vel. $4,9 \times 2,7$ cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2207/1. **T. 5:** 80.

21. Odlomek ustja lončene posode iz lisasto sivorjavo pečene gline, gosto pomešane s peskom. Ustje je močno izvihano, rob ima gladko odrezan. Vel. $6,5 \times 2,9$ cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2207/2. **T. 6:** 94.

22. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Površina je gladka, luknjičava. Prelom je siv. Ustje je močno izvihano, na zunanji strani ima rahlo poudarjen rob. Tik pod robom in na prehodu vratu v rame posode je okrašena z vodoravnimi črtami. Vel. $4,8 \times 3,2$ cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2207/3. **T. 7:** 111.

23. Odlomek ustja lončene posode iz lisasto sivo pečene gline, gosto pomešane z drobno zrnatim peskom. Ustje je močno izvihano. Vel. $5,2 \times 3$ cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2207/4. **T. 6:** 95.

24. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline. Prelom je temno rjav, ustje zavihano navzven. Površina je zglajena. Vel. $4,2 \times 3,8$ cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2207/5. **T. 7:** 113.

25. Odlomek ustja lončene posode iz temno rjavo pečene gline. Ustje je rahlo izvihano, površina zglajena. Vel. $4 \times 2,7$ cm, db. 0,8 cm. *GM*, inv. št. 2207/6. **T. 4:** 61.

26. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano. Vel. $3,6 \times 2,5$ cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2207/7. **T. 6:** 96.

27. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, redko pomešane s peskom. Prelom je rjav. Ustje je rahlo izvihano. Vel. $3,9 \times 2,6$ cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2207/8. **T. 6:** 93.

28. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Vel. $2,2 \times 1,4$ cm, db. 0,9 cm. *GM*, inv. št. 2207/9. **T. 5:** 84.

29. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Izvihano ustje ima poudarjen rob. Vel. $2,4 \times 1,7$ cm, db. 0,55 cm. *GM*, inv. št. 2207/10. **T. 5:** 83.

30. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, redko pomešane s peskom. Ustje je izvihano. Površina zglajena. Vel. $2,8 \times 2,7$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2207/11. T. 6: 101.

31. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, redko pomešane s peskom. Ustje je izvihano, površina zglajena. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $2,8 \times 1,9$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2207/12. T. 6: 102.

32. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, redko pomešane s peskom. Ustje je izvihano, rob ima ravno odrezan. Vel. $2,9 \times 2,2$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2207/13. T. 6: 97.

33. Odlomek ustja lončene posode iz temno rjavo pečene gline. Vel. $1,8 \times 1,7$ cm, db. 0,9 cm. GM, inv. št. 2207/14. T. 4: 62.

34. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je ploščato razširjeno. Vel. $3 \times 2,2$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2207/15. T. 5: 82.

35. Odlomki ostenja in dna lončene posode iz lisasto sivorjavo pečene gline, gosto pomešane s peskom. Zunanja površina je okrašena z vzporednimi vodoravnimi črtami. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. odlomkov $8 \times 4,5$ cm in manj, pr. dna 14,5 cm, db. dna 0,8 cm, db. stene 0,5 cm. GM, inv. št. 2208. T. 8: 125, 128.

36. Odlomki dna lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Prelom je rjav. Zunanja površina je gladka, znotraj pa je koncentrično gosto nažlebljena. Narejena je bila na lončarskem vretenu. Vel. $6,4 \times 3,5$ cm, db. dna 0,7 cm. GM, inv. št. 2209/1. T. 7: 114.

37. Odlomek dna lončene posode iz sivorjavo pečene gline, redko pomešane s peskom. Prelom je rjav. Dno ima rahlo poudarjen rob, iz ploskve dna pa izstopa plitvo rebro. Vel. $3,8 \times 3,2$ cm, db. dna 0,7 cm. GM, inv. št. 2209/2. T. 7: 115.

38. Odlomek dna lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Dno ima rahlo poudarjen rob. Vel. $3,1 \times 2,7$ cm, db. dna 0,6 cm. GM, inv. št. 2209/3. T. 8: 127.

39. Odlomek dna in ostenja lončene posode iz temno rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Na prehodu stene v dno je posoda okrašena z dvema vzporednima vodoravnima črtama. Vel. $2,8 \times 2$ cm. GM, inv. št. 2209/4. T. 8: 126.

40. Odlomek dna lončene posode iz svetlo rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Vel. $3,6 \times 2$ cm. GM, inv. št. 2209/5.

41. Odlomek dna in ostenja lončene posode iz zunaj sivo, znotraj pa rdečejavo pečene gline, pomešane s peskom. Pr. dna 11,5 cm, db. dna 0,7 cm. GM, inv. št. 2210. T. 7: 117.

42. Odlomek ročaja in ostenja lončene posode iz sivo pečene, prečiščene gline. Površina je zglajena. Ročaj je na vrhni strani žlebasto oblikovan. Šir. ročaja 2,7 cm, db. 1,5 cm. GM, inv. št. 2211. T. 9: 142.

43. Odlomek ročaja lončene posode iz rjavo pečene gline, redko pomešane s peskom. Ročaj ima okrogel presek. Pr. ročaja 1,4 cm. GM, inv. št. 2212. T. 8: 139.

44. Odlomki (4) ostenja lončene posode iz opečnato pečene gline gosto pomešane z drobnim peskom. Površina je z močno razmaknjenimi rebri razdeljena na vzdolžna polja. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. odlomkov $6,2 \times 5,7$ cm in manj, db. 0,7 cm do 0,8 cm. GM, inv. št. 2213. T. 7: 118.

45. Odlomek ostenja lončene posode iz opečnato pečene gline, gosto pomešane z drobnim peskom. Zunanja površina je razčlenjena z ozkimi vzdolžnimi polji, ki s poudarjenim robom prehajajo eno v drugo. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $4,9 \times 3,3$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2214/1. T. 7: 119.

46. Odlomek ostenja lončene posode iz opečnato pečene gline, gosto pomešane z drobnim peskom. Zunanja površina je okrašena z vzporednimi vodoravnimi globokimi žlebovi. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $5,3 \times 2,1$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2214/2. T. 7: 120.

47. Odlomki (10) ostenj različnih lončenih posod iz opečnato pečene, prečiščene gline. Zunanja površina je okrašena z vzporednimi vodoravnimi globokimi žlebovi. Vel. odlomkov $5,3 \times 3,4$ cm in manj, db. 1,1 cm do 0,7 cm. GM, inv. št. 2215/1—10. T. 8: 133—137.

48. Odlomek ustja lončene posode iz opečnato pečene gline. Vel. $4 \times 3,3$ cm. GM, inv. št. 2216/1. T. 5: 87.

49. Odlomek ustja in ostenja lončene posode iz svetlo opečnato pečene prečiščene gline. Vel. $6,6 \times 4,5$ cm, db. 1,4 cm. GM, inv. št. 2216/2. T. 5: 85.

50. Odlomek železnega premeta. Dl. 4,2 cm, pr. 0,5 cm. *GM*, inv. št. 2217. **T. 4:** 69.
51. Odlomek bronastega obročka okroglega preseka. Pr. 2,5 cm, db. 0,5 cm. *GM*, inv. št. 2218. **T. 4:** 66.
52. Odlomka bronaste pločevine. Dl. 5,6 cm in 3,2 cm, db. 0,02 cm. *GM*, inv. št. 2219. **T. 4:** 67.
53. Oljenka (odlomki) hruškasto-ovalne oblike iz rjavo pečene, povsem prečiščene gline. Sredi okroglega diska sta upodobljeni dve ptici in geometrijski motiv, ki je v nizu ponovljen še na robovih oljenke. Ročaj je nekoliko izvlečen. Dl. (rekonstr.) 11,4 cm, db. sten. 0,44 do 0,6 cm, šir. 6,6 cm, viš. 2,9 cm. *GM*, inv. št. 2220. **T. 5:** 75.
54. Odlomek ustja in ostenja lončene posode iz opečnato žgane, prečiščene gline. Ustje je poudarjeno, površina zgajena. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 12,7 × 4,7 cm, db. 0,2 do 0,3 cm. *GM*, inv. št. 2221. **T. 5:** 81.
55. Odlomek ročaja lončene posode iz svetlo opečnato pečene gline, redko pomešane s peskom. Isti posodi pripada še kos ostenja. Ročaj ima ovalen presek, na vrhu pa je z žlebovi razčlenjen. Šir. 3,1 cm, db. 2 cm. *GM*, inv. št. 2222. **T. 9:** 144.
56. Odlomek ostenja in ustja posode iz opečnato pečene gline, pomešane z drobnim peskom. Ustje je rahlo izvihano. Pod njim je na steni spoj širokega ročaja. Površina je neravna, hrapava. Vel. 7,7 × 7,5 cm, db. 1 cm. *GM*, inv. št. 2223. **T. 9:** 141.
57. Železno kresilo srčaste oblike, ploščato skovano. Kraka sta zavrtnjena; eden je odlomljen, drugi pa je na koncu uvit; spodnji del kresila je trikotno razširjen. Dl. 6,9 cm, viš. 3,1 cm, db. do 0,4 cm. *GM*, inv. št. 2224. **T. 4:** 68.
58. Odlomek bronaste igele, kvadratnega preseka. Glavica ima obliko kocke z vdrtimi stranicami in rahlo napeto zgornjo ploskvijo. Ohranjena dl. 4,2 cm, vel. kocke 1 cm³, db. 0,4 × 0,4 cm. *GM*, inv. št. 2225. **T. 4:** 64.
59. Bronast obroček polkrožnega preseka. Konca nista sklenjena, v sredini pa je sploščen. Pr. 1,4 cm, šir. do 0,56 cm. *GM*, inv. št. 2226. **T. 4:** 65.
60. Vretence iz opečnato pečene, prečiščene gline. Pr. 4 cm, viš. 1,4 cm, pr. luknjice 0,9 cm. *GM*, inv. št. 2228. **T. 5:** 76.
61. Brusni kamen. Dl. 9,2 cm, db. 3,8 × 2,6 cm. *GM*, inv. št. 2229. **T. 5:** 78.
62. Odlomek ustja lončene posode iz lisasto rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano, rob pa ima rahlo odebljen. Vel. 5,4 × 2,6 cm. *GM*, inv. št. 2236/1. **T. 7:** 112.
63. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je močno izvihano, prehod v ostenje pa je oglat. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 5,4 × 2,6 cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2236/2. **T. 7:** 108.
64. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 3,3 × 2,5 cm, db. 0,5 cm. *GM*, inv. št. 2236/3. **T. 6:** 91.
65. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 2,8 × 2,3 cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2236/4. **T. 6:** 90.
66. Odlomek ročaja lončene posode iz opečnato pečene, prečiščene gline. Ročaj ima ovalen presek. Šir. ročaja 2,4 cm, dl. odlomka 5,3 cm. *GM*, inv. št. 2237. **T. 9:** 143.
67. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene gline, redko pomešane s peskom. Površina je valovita. Ustje je pokončno. Vel. 3 × 2,7 cm, db. 1,3 cm. *GM*, inv. št. 2238. **T. 4:** 58.
68. Odlomek ostenja in dna lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je gladka, notranja luknjičava. Dno je ravno. Velikost 5,1 × 3,6 cm, db. dna 0,6 cm, db. stene 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2239. **T. 7:** 116.
69. Odlomek ustja lončene posode iz lisasto rjavo žgane gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano. Pod robom ustja je na zunanji strani posoda okrašena s poševnimi vrezji, na prehodu iz vratu v rame pa z vodoravno črto in kratkimi lokastimi odtisi. Prelom je rjav. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 5,6 × 3 cm, db. 0,7 cm. *GM*, inv. št. 2240/1. **T. 6:** 88.
70. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. 5,8 × 2,5 cm, db. 0,6 cm. *GM*, inv. št. 2240/2. **T. 6:** 89.

71. Odlomek ustja ločene posode iz rjavo žgane gline, pomešane s peskom. Površina je luknjičava; ustje je močno izvihano. Vel. $3,8 \times 3,2$ cm, db. 0,6 cm. GM, inv. št. 2240/3. **T. 6:** 99.

72. Odlomek ustja lončene posode iz opečnato pečene, prečiščene gline. Rob ustja je rahlo odebljen. Površina je zglajena in prevlečena z rdečkastim premazom. Vel. $2,9 \times 2$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2241. **T. 5:** 86.

73. Odlomek ustja lončene posode iz opečnato pečene, prečiščene gline. Ustje ima pokončen ozek rob in navzdol zavihan rebrast obod. Vel. $6,1 \times 2,2$ cm. GM, inv. št. 2224. **T. 5:** 79.

74. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene, gosto s peskom pomešane gline. Površina je hrapava, ustje izvihano. Vel. $4,6 \times 3$ cm, db. 0,8 cm. GM, inv. št. 2243. **T. 6:** 98.

75. Odlomek ustja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Vel. $3,5 \times 1,6$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2243/2. **T. 6:** 92.

76. Odlomek noge steklene posode. Ohranjena viš. 2,1 cm. GM, inv. št. 2244. **T. 4:** 74.

77. Kamnit brus pravokotnega preseka. Obe ožji stranici in eno široko stranico ima izbrušene, druga širša stranica pa je neobdelana. Dl. 9,6 cm, db. $5 \times 3,2$ cm. GM, inv. št. 2245. **T. 5:** 77.

78. Železen žebelj, kovan, kvadratnega preseka. Žebelj je pravokotno ukrivljen. Dl. 5,5 cm, db. $0,7 \times 0,7$ cm. GM, inv. št. 2246. **T. 4:** 71.

79. Odlomek železnega predmeta. Dl. 8,8 cm, šir. 3 cm, db. 0,4 cm. GM, inv. št. 2247. **T. 4:** 73.

80. Odlomek železnega predmeta. Dl. 9,9 cm, db. $0,6 \times 0,6$ cm. GM, inv. št. 2248. **T. 4:** 72.

81. Odlomek ročaja lončene posode iz opečnato pečene, prečiščene gline. Presek ročaja je okrogel. Ohranjena dl. 4,7 cm, pr. 2,1 cm. GM, inv. št. 2249. **T. 8:** 138.

82. Odlomek ostenja lončene posode iz sivo pečene gline, pomešane s peskom. Zunanja površina je okrašena z vzdolžnima vzporednima črtama in poševno črto. Vel. $4 \times 2,4$ cm, db. 0,9 cm. GM, inv. št. 2250. **T. 7:** 123.

83. Odlomek ostenja lončene posode iz gline, pomešane s peskom. Znotraj je siva, s sledovi izdelave na lončarskem vretenu. Zunanja površina je rjava, okrašena z razmaknjenimi pasovi vzporednih črt. Vel. $3,8 \times 3,7$ cm, db. 0,8 cm. GM, inv. št. 2251. **T. 8:** 131.

84. Odlomek ustja lončene posode iz lisasto rjavo pečene gline, pomešane s peskom. Ustje je izvihano, na zunanji strani pa ima rob poudarjen. Vrat loči od ramena plitev vzdolžni žleb. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $3,4 \times 2,7$ cm, db. 0,8 cm. GM, inv. št. 2252/1. **T. 7:** 110.

85. Odlomek ustja lončene posode iz rjavo pečene, s peskom pomešane gline. Ustje je izvihano, zunanji rob pa ima poudarjen. Vel. $3,3 \times 2,4$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2252/2. **T. 7:** 109.

86. Bronast novc, slabo ohranjen. Pr. 2,2 cm. GM, inv. št. 2227.

Sonda 10

(situacija: $x = -12$ do -16 ; $y = -20$ do -24 ; vel. 4×4 m, gl. 0,10 do 0,40 m)

Sonda je bila izkopana v SZ vogalu ledine »žegen« južno od cerkve Sv. Pavla. Že kar pod rušo se je tu pojavila živa skala, le v severnem delu sonde je izkop dosegel večjo globino. V peskoviti humusni zemlji nad skalnato osnovo je bilo nekaj živalskih kosti in odlomkov lončenine in bronasta ploščica; v humusu je bil najden okov ključavnice.

1. Bronast okov okrogle oblike. Na obodu ima tri luknjice. Pr. 3,4 cm, db. 0,05 cm. GM, inv. št. 2230. **T. 9:** 145.

2. Odlomek ostenja lončene posode iz opečnato pečene, prečiščene glin. Zunanja površina je okrašena z vzporednimi globokimi žlebiči. Vel. $4,3 \times 2,2$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2232. T. 9: 147.

3. Odlomek ustja lončene posode iz temno rjavo pečene glin, pomešane s peskom. Ustje je izvihano, zunanji rob pa je poudarjen. Na vratu je na zunanji strani posoda okrašena z vzdolžnima črtama. Vel. $3,2 \times 2,6$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2234. T. 9: 148.

4. Odlomek dna in ostenja lončene posode iz sivorjavo pečene glin, pomešane s peskom. Dno je rahlo vbočeno. Vel. $3,1 \times 2,6$ cm, db. dna 0,5 cm. GM, inv. št. 2235. T. 9: 149.

5. Odlomek ostenja lončene posode iz sivorjavo pečene glin, pomešane s peskom. Površina je luknjičava. Posoda je bila narejena na lončarskem vretenu. Vel. $4,2 \times 3,9$ cm, db. 0,7 cm. GM, inv. št. 2233. T. 9: 146.

V cerkveni prag je bil vgrajen del kamnitih žrmelj.

1. Vrhnji del žrmelj. Vrhnja ploskev je rahlo izbočena, spodnja ravna. Pr. 41,7 cm, viš. 7 cm. GM, inv. št. 2252/3. T. 9: 150.

V sondi 1 odkrita stavba je slabo ohranjen stavbarski izdelek, preskromen za primerno oceno gradbeniškega znanja zidarjev, preskromen tudi za presojo gradbene tehnike. Ohranjene stavbne sestavine izpričujejo manj večšega stavbenika, oprtega še na bogato rimskodobno gradbeniško tradicijo (zidava), času primerno prilagojeno. Hišne stene so že v temeljni zasnovi krevljaste, posebej zato, ker so vanje vgrajeni po velikosti in obliki zelo raznoliki kamni, večji v obe lici, manjši kot polnilo vmes. Ti obodni zidovi so tudi zelo neenakomerno debeli, nepravilen pa je tudi hišni tloris. Zares kakovostna je bila le malta.

Zajede v stenah najbrž niso konstrukcijska prvina stavbe, zato pa je presledek v zahodni steni zanesljivo vhod vanjo; na eni strani ima še ohranjeno bazo podboja (ob točki C na sl. 3), pa tudi položaj vhoda na zavetrni, zahodni strani je tu povsem umljiv. Gradbeniška sestavina stavbe je tudi glinasti stenski premaz z odtisi vej, klanega lesa in okroglih brun (sl. 12: 1—5).

Posredno je s tem premazom izpovedana tudi uporaba lesa za gradnjo te stavbe in to lesa različnih oblik, povezljivih tudi z raznoliko funkcijo vgrajenega lesa v hišni notranjosti (npr. nosilni element, opaž, vejnati preplet). V prid uporabi lesa pa govore tudi najdeno železno okovje (T. 1: 8, 10) in žebliji (T. 1: 3, 6).

Sodeč po predmetih, odkritih v stavbi in v njenih ruševinah, je to bila stanovanjska hiša;¹² žrmlje, utež, lična lepotilna žlička, kuhinjsko posodje, steklenina, nožič — to so vse predmeti za vsakdanjo rabo, namenjeni pripravi in kuhanju hrane, pitju, domači delavnosti ali skrbi za čistost.

Med temi predmeti pa so lepotilna priprava (T. 1: 1), noga steklenega kozarca (T. 1: 11) in lončenina, okrašena z valovnico, (T. 1: 15, 16) tudi najbolj zgovorni pričevalci o času, ko je ta hiša bila obljudena. Auriskalpu je težko najti oblikovno povsem ustrezno primerjavo; bolj kot oblika, prilagojena rabi, je oprijemljiv ornament — krožec s piko v sredi. To je okras, ki se pojavlja na različnih predmetih (na glavnih, uhanih, fibulah, utežeh), značilnih za avtohtoni, staroselski živelj od 5. stoletja dalje.¹³ Njim je pripisana v zelo razpotegnejšem obdobju (od konca 5. stol. do 8. stol.) tudi lončenina, okrašena z valovnico.¹⁴ Tega časovnega razpona niti ne oži, niti ne ruši kozarec z nogo, ki ima v gubo zavihan rob. Taki kozarci so bili že proizvod steklarskih delavnic

kasne antike (5. stol.), pojavljajo se v inventarju delavnic bizantinskega dela Italije, priljubljeni pa so ostali vse do 8. stoletja.¹⁵ Hiša je bila, upošteva je navedene primerjave, postavljena na koncu 5. stoletja, streho pa je nudila ljudem še nekaj stoletij.

Posebne pozornosti je vreden objekt, ki ga je razkrila sonda 3, predvsem zato, ker je kakovostno grajen, in zato, ker stoji na isti ploščadi kot cerkev Sv. Pavla.

Stavba (odkrit je bil le njen severovzhodni del) je orientirana v smeri V-Z, postavljena pa je bila tesno ob prepadni naselbinski rob, tako da je njena severna stena (zid A na sl. 4) v večjem delu že zdrsnila čezenj. Prostorna stavba ima v odkritem delu dva prostora, manjšega v SV vogalu (oklepajo ga zidovi A, B in C, na vzhodni strani pa poglobitev v skalo), ki meri $3,20 \times 1,80$ m, in večjega, ki ima zanesljiv le severni rob, na južni strani pa se zdi, da je bil nasilno iztrgan in da je segal pod današnjo cerkev, nadaljuje pa se še v prostor zahodno od sonde 3 (odkrita dl. 6,40 m, odkrita šir. 6,85 m).

Za to stavbo je značilna zelo solidna gradnja, ki se bolj kot v hudo iztrganih zidovih izpričuje v kakovostnem estrihu in je primerljiva z gradnjo vodnega zbiralnika in obrambnega zidovja. Zato je malo verjetno, da bi mogli biti odlomki glinastega stenskega premaza z odtisi vej (sl. 12: 6, 10) sestavina izvornika, bolj je namreč vabljiva in sprejemljiva misel, da je bila stavba enkrat adaptirana in da je vejnati preplet ali le oboj, premazan z glino, sestavina te mlajše stavbne stopnje.¹⁶ Ta v drobnih najdbah iz stavbe nima oprijemljivih časovnih vodil, ima pa v hiši iz sonde 1 in v glinastem ometu iz sonde 5 tehtne primerjave in zato tudi umljive časovne vzporednice (6.—8. stol.). Žal po ostaja nedorečena časovna opredelitev starejše stavbne stopnje, saj sta odlomek kroglaste steklene posode (T. 2: 34) in železen žebelj (T. 2: 33) premalo tudi za tvegan poizkus.

Važen poseg v stavbo je vkop treh skeletnih grobov, ki je presekala apneni pod in je že zato mlajše dejanje, ki pa je zaradi pomanjkanja datacijskih prvin časovno podrobneje neopredeljivo. Sprejemljiva možnost: časovna vzporednost z mlašo stopnjo stavbe, ali z grobom 4 (sonda 5). Sam pokop na tem mestu pa je razločljiv s priljubljeno navado pokopovanja v starejše ruševine,¹⁷ ki so na Sv. Pavlu bile posebej privlačne še zaradi nekdanje odličnosti podrtne stavbe.

V sondi 5 sta za naselitveno zgodovino utrjenega naselja na Sv. Pavlu nad Vrtovinom pomembni in najbolj pričevalni plasti 6 in 3 (sl. 6: 6, 3) ter grob 4, za arhizem naselbine pa prečni zid, ki je bil raziskovan tudi še v sondi 6.

Prečni zid deli naselbino na severni — bivanjski in na južni — gospodarski oz. pašniški del. Ta delitev se ne izkazuje le s tem, da so bili v severnem delu s sondami odkriti številni dokazi bivanja (arhitektura, orodja, lončenina, kosti...), v južnem delu pa takih najdb ni bilo, pač pa je zelo zgovoren tudi zunanji videz in debelina zemljenih plasti, ki dosega v sondi 9 tudi meter in več, v sondah 7 in 8 pa bornih 10—20 cm, tako da je kraškost površja v južnem delu naselbine izrazita. Površje se je tu komajda kaj spreminjalo (izjema je poravnani hodnik ob obzidju), v plasti 6 (sl. 6) pa je še ohranjena njegova prvobitna podoba, ki v stoletjih po prvem rušenju prečnega zidu ni doživela nikakršnih posegov človeka ali narave. V tej plasti je pravzaprav združen čas nastanka in tudi čas veljave prečnega zidu, vendar pa iz plasti in najdb v njej ni moč zanesljivo izluščiti časa nastanka ali zidave prečnega zidu. Iz njegovega

odnosa s plastjo 6 je natančno berljiva le gradbeniška norma, postaviti zid na trdna in nosilna, skalnata tla.

V plasti 6 so bili odkriti nekateri naselbinski elementi: kurišče, glinast omet, lončenina, steklenina, kosti, zraven pa sodi še svinčena utež, prav pomenljiv predmet vsakodnevne rabe, ki je bila najdena v zasipu groba 4 in je vanj prišla v času, ko je bila z izkopom grobne jame presekana prvotna hodna površina (plast 6). Glinasti stenski premaz (sl. 12: 7—9) je po sestavi zmesi in odtisih lesa (klan les, veje in vejnati preplet, okroglo bruno, zglajene ploskve, vogalni vložek) primerljiv z glinastim premazom iz hiše v sondi 1, s tistim iz sonde 3, pa tudi z ometom iz sonde 6. Ta omet je vsekakor sprejemljiva gradbeniška vzporednica, ki ji slabotno časovno dopolnilo pomenita kos steklene posode (T. 2: 38) in svinčena utež (T. 2: 37) hitre tehtnice. Za hitre tehtnice pravi P. Petru, da so bile na našem prostoru v rabi skozi vso antiko, da pa so v spremenjenih pogojih gospodarjenja in menjave po 4. stoletju v gospodarstvu pozne antike in preseljevanja ljudstev pridobile na pomenu. Svetopavelska utež ima svoje mesto v tako ohlapni časovni opredelitvi, saj ni nelogična v zgodnji antiki, še manj pa v pozni.

Iz plasti ruševin nad prvotno hodno površino (sl. 6: 4) se da razbrati začetek podiranja prečnega zidu, ki se je za kratek čas zavrlo v zgodnjem srednjem veku, ko je bila utrdba znova naseljena in ko so bile ruševine obrasle (plast 3) in je bila skoznje in še skozi prvotni humus v mrtvico izkopana grobna jama (grob 4). Plast 3 je povedna predvsem zaradi položaja v sosledju plasti v profilu, nima pa primesi, ki bi jo časovno zamejile; to pa rešuje iz nje izhajajoči grob 4, ki ga pridatki (svinčena cevka, sl. 8: 1; železno šilo, sl. 8: 2; železna puščična konica, sl. 8: 3) postavljajo v 7.—8. stoletje.¹⁸

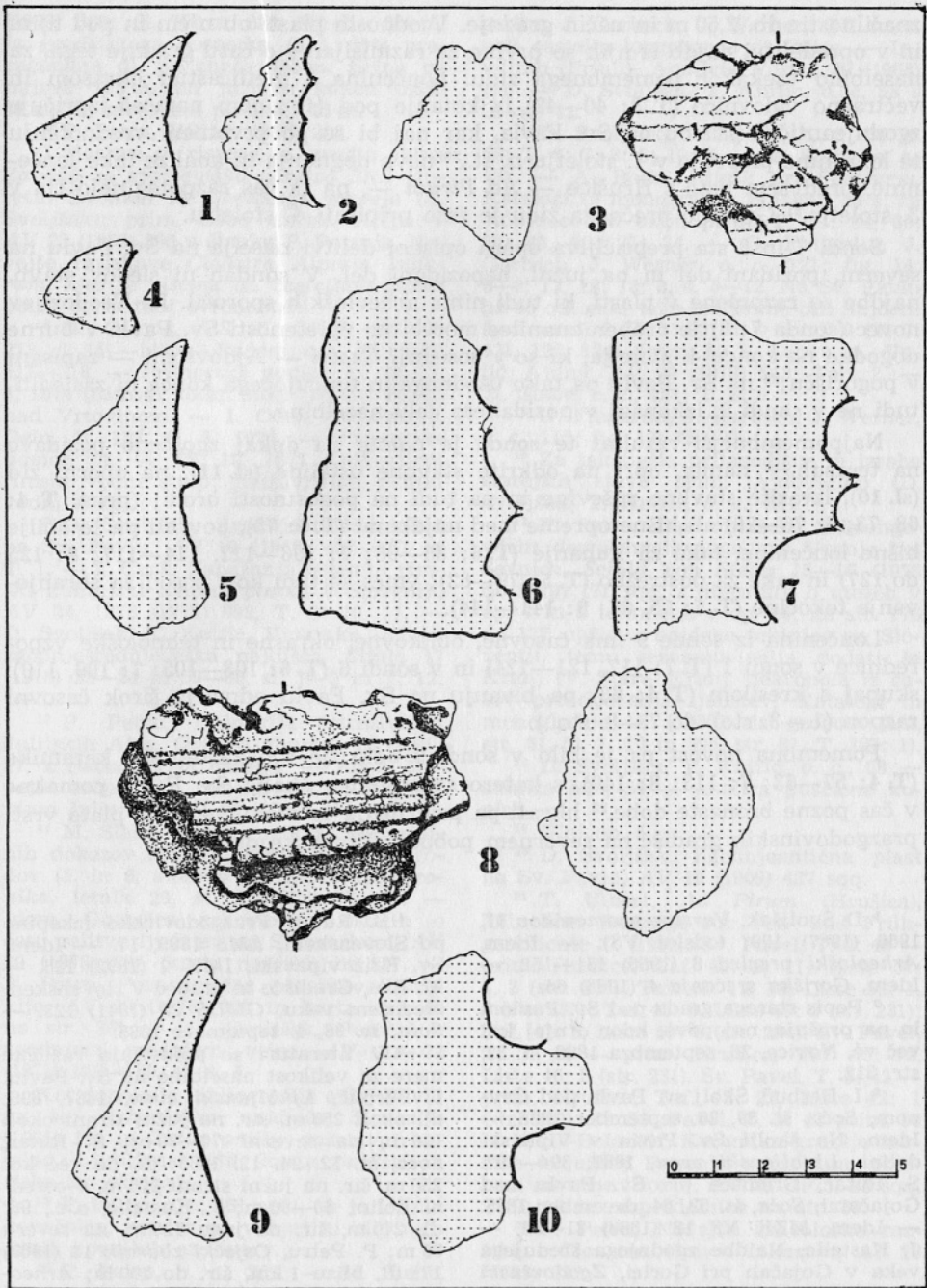
Plast 2 je dokument dokončnega propada prečnega zidu in naselbine — utrdbe nasploh; čez ruševine se je znova nabrala tanka plast zemlje, ki jo pre-rašča ruša.

Za razlago pomena zidu, ki je pravokotno postavljen na prečni, delilni zid ali bolje, le prislonjen k njemu na južni strani (sl. 7: 2), sta primerni dve inačici. Lahko je to opornik, malo verjeten ob masivnosti in trdnosti prečnega zidu, še manj razumljiv na južni — zunanji strani, lahko pa je del bivališč, prislonjenih ob prečni zid v času, ko življenje v naselbini ni bilo več omejeno na ograjeni in branjeni severni del.¹⁹

Prečni zid, ki je bil s sondo 6 ponovno preverjen, teče od zahodnega naselbinskega roba okoli 40 m proti vzhodu, nato pa se odkloni proti SV (odklon znaša 116°, prim. sl. 2). Severovzhodni krak prečnega zidu je dolg okoli 25 m. Na obeh koncih se prečni zid končuje nekaj metrov pred naselbinskim robom oz. obrambnim zidom (prehodi?). V sondi 6 so se ponovile njegove osnovne

Sl. 12: Sv. Pavel nad Vrtovinom. Glinast stenski premaz. 1—5 sonda 1, 6 in 10 sonda 2, 7—9 sonda 5. Vse 1 : 1.

Abb. 12: Sv. Pavel über Vrtovin. Wandverputz aus Ton. 1—5 Sonde 1, 6 und 10 Sonde 2, 7—9 Sonde 5. Alles 1 : 1.

značilnosti: db. 2,50 m in način gradnje. V odnosih plasti ob njem in pod njim in v opredelitvi najdb iz njih so prvine za razmišljanje o času gradnje tega, za naselbino vsekakor pomembnega zidu. Lončenina z metličastim okrasom in večtračno valovnico (T. 3: 40—42) iz kotanje pod (!) zidom namreč izpričuje zgodnjeantični pristop na Sv. Pavla, kar naj bi se po prvotnem vrednotenju te lončenine pripetilo v 1. stoletju n. št.,²⁰ nova dognanja in analize take lončenine, predvsem tiste s Hrušice — *Ad Pirum* —, pa ta čas razpotegujejo tja v 3. stoletje.²¹ Gradnjo prečnega zidu je zato pripisati 4. stoletju.

Sondi 7 in 8 sta prepričljiva opora opisani delitvi naselja na Sv. Pavlu na severni, pozidani del in na južni, nepozidani del. V sondah ni sledov stavb, najdbe so razpršene v plasti, ki tudi nima arheoloških sporočil. Le Teodozijeve novec (sonda 7: 8) je droben znanilec morebitne vpletenosti Sv. Pavla v burne dogodke na koncu 4. stoletja, ki so v sosednji *Castri* — Ajdovščini — zapisani v pogorišču;²² na Sv. Pavlu pa tako usodnega in uničujočega konca ni zaslediti, tudi ne v sondi 9, izkopani v pozidanem delu naselbine.

Najpomembnejši rezultat te sonde je namig na dokaj zgoščeno pozidavo na terasah,^{22a} namig, oprt na odkrite stavbne ostaline (sl. 11), na oporni zid (sl. 10), izrazite stavbne ruševine in pa tudi na pogostnosti orodij (prim. T. 4: 68, 73; 5: 76—78) ali hišne opreme med najdbami (T. 5: 75), povrhu pa še obilje hišne lončenine, take za kuhanje (T. 6: 88—98; 7: 108—112, 114—117; 8: 125 do 127) in take za postrežbo (T. 5: 79—82); vmes so tudi kosi posod za shranjevanje tekočine (T. 5: 85, 87; 9: 141—144).

Lončenina iz sonde 9 ima časovne, oblikovne, okrasne in tehnološke vzporednice v sondi 1 (T. 7: 117, 121—124) in v sondi 6 (T. 6: 103—105; 7: 109, 110), skupaj s kresilom (T. 4: 68) pa bivanju na Sv. Pavlu odmerja širok časovni razpon (1.—3. stol. do 7.—8. stol.).

Pomembna novost pa je bilo v sondi 9 odkritje t. i. kaštelirske keramike (T. 4: 57—63; 7: 113; 8: 140), s katero se naselitev školja Sv. Pavla pomakne v čas pozne bronaste dobe,²³ hkrati pa pridružuje ta monumentalni plato vrsti prazgodovinskih gradišč na severnem pobočju Vipavske doline.

¹ D. Svoljšak, *Varstvo spomenikov* 11, 1966 (1967) 129; (odslej VS). — Idem, *Arheološki pregled* 8 (1966) 151—152. — Idem, *Goriška srečanja* 4 (1966) 66.

² Popis starega grada pod Sv. Pavlom in pa prošnja, naj pové, kdor o njej kaj več vé, *Novice*, 26. septembra 1866, št. 39, str. 312.

³ I. Berbuč, Školj sv. Pavla pod Čavnom, *Soča*, št. 39, 26. september 1885. — Idem, Na školji Sv. Pavla v Vipavski dolini, *Ljubljanski zvon*, 1887, 394—397. S. Rutar, Gradišče pri Sv. Pavlu nad Gojačami, *Soča*, št. 52, 24. december 1885. — Idem, *MZK NF* 12 (1886) 81—82. — J. Kastelic, Najdbe zgodnjega srednjega veka v Gojačah pri Gorici, *Zgodovinski časopis* 6—7 (1952—1953) 95—97, sl. 11 do 13. — Idem, *VS* 3—4 (1949) 86.

⁴ S. Rutar, Prazgodovinske izkopine po Slovenskem, *LMS* 1889, 17. — Idem, Sv. Križ vipavski, *IMK* 2 (1892) 126. — M. Kos, Gradišče in gradec v slovenskem srednjem veku, *GMDs* 22 (1941) 123. — *Soča*, št. 36, 4. september 1885.

⁵ V literaturi se pojavljajo različne mere za velikost naselbine na Sv. Pavlu. I. Berbuč, *Ljubljanski zvon*, 1887, 396: dl. okoli 250 m, šir. na južni strani okoli 120 m, na severni 70—80 m; S. Rutar, *Soča*, št. 52, 24. 12. 1885: dl. ne več kot 250 m, šir. na južni strani 120 m, v osredni dolini 60—80 m; J. Kastelic, o. c., 96: dl. 270 m, šir. na jugu 120 m, na severu 80 m; P. Petru, *Osječki zbornik* 12 (1969) 17: dl. blizu 1 km, šir. do 200 m; *Arheološki vestnik* 23 (1972) 359 (odslej AV): dl. preko 750 m, šir. največ 200 m; AV 29

(1978) 360: dl. 700 m, šir. 100 do 200 m. Iz geodetskega posnetka (M 1:500) preračunana dl. pa znaša 465 m, širina pa največ 105 m, na južnem koncu okoli 65 m, na severnem pa okoli 75 m.

⁶ P. Petru, VS 10 (1966) 206.

⁷ Meritve in risanje je izvedla ekipa *Zavoda za spomeniško varstvo SRS* (Jurjetin Zvonko) in *Goriškega muzeja* (D. Svoljšak); prim. risbo tlorisa stolpa v AV 23 (1972) 360 v članku P. Petruja, Novejše raziskave *Claustra Alpium Iuliarum*, kjer je *piscina oz. castellum aquae* poleg opisa tudi ovrednoten.

⁸ N. Osmuk, VS 21 (1977) 272 do 273, sl. 141—143. — Eadem, o. c., 22 (1979) 317—318. — *Primorske novice*, št. 29, 12. 7. 1974 (Rimski vodni stolp pri Sv. Pavlu nad Vrtovinom. — I. Curk, Pričevanje, *Delo*, št. 183, 8. 8. 1974. — *Primorske novice*, št. 44, 28. 10. 1977 (Obnovljeni rimski vodni stolp; Restavrirani rimski vodni stolp).

⁹ D. Svoljšak, Zgodnjeantična plast na Sv. Pavlu, AV 19 (1968) 427—431 in T. 1. — I. Curk, Zapažanja o temni rimski kuhinjski lončeni posodi v Sloveniji, AV 24, 1973 (1975) 892, T. 3: 10, 11. — D. Svoljšak, T. Knific, Vipavska dolina, zgodnjerednjeveška najdišča, *Situla* 17 (1976) 23—24 in 59—60, sl. 7—9 in T. 12: 1—5.

¹⁰ P. Petru, Najnovija istraživanja Julijskih Alpa, *Osječki zbornik* 12 (1969) 17, z risbo tlorisa naselja. — Idem, Novejše arheološke raziskave *Claustra Alpium Iuliarum*, AV 23 (1972) 359—361.

¹¹ M. Slabe, Poskus prikaza materialnih dokazov iz časa preseljevanja narodov (5. in 6. stol.) v SR Sloveniji, *Kronika*, letnik 20, št. 2 (1972) 77—78. — Idem, Govorica arheoloških ostalin o času selitve ljudstev na Slovenskem, AV 29 (1978) 381 (karta najdišč) in 387. — P. Petru, Poznoantična poselitev Slovenije, AV 29 (1978) 360 in karta najdišč na str. 361. — D. Svoljšak, Posočje v zgodnjem srednjem veku, AV 21—22 (1971) 158—159, sl. 4, 5.

Kot dopolnilo bibliografije o Sv. Pavlu pa še: *Arheološka najdišča Slovenije* (1975) 124 in *Zaton antike*, razstavniki katalog, Ljubljana 1976 (karta najdišč in risba auriskalpa).

¹² P. Petru, o. c., 361 sodi, da je to bila kovačnica, vendar pa v njej ni bilo najdenih kovaških atributov.

¹³ P. Petru, o. c., 361. — M. Slabe, Poznoantični staroselski grob iz Dan pri Starem trgu, AV 25 (1976) 420. — G. Fin-

gerlin, J. Garbsch, J. Werner, Gli scavi nell castello longobardo di *Ibligo* — In-villino (Friuli), *Aquileia Nostra* 39 (1968) 116. — D. Svoljšak, T. Knific, o. c. 58 s in op. 42.

¹⁴ D. Svoljšak, T. Knific, o. c., 56 in 59; T. 6: 7; 8; 5; 10: 6. — M. Slabe, o. c., 421. — A. Bolta, *Rifnik pri Sentjurju*, Katalogi in monografije 19 (1981) 16 s; za valovnico na ustju prim. T. 19: 84, 85; 20: 48, 60; 27: 74. — G. Fingerlin, J. Garbsch, J. Werner, o. c., 121; fig. 14: 3—8, 12, 19; 15: 3, 4, 5—12. Na Sv. Pavlu pa so odlomki take lončenine bili najdeni še v sondi 2 (T. 2: 30) in v sondi 9 (T. 7: 121, 122, 124). Prim. še F. Leben, A. Valič, Ajdna, AV 29 (1978) 543; Tab. 2. — M. Slabe, o. c., 421; T. 1: 8.

¹⁵ G. Fingerlin, J. Garbsch, J. Werner, o. c., 115; fig. 13: 16—20.

¹⁶ Za tak način prilagoditve in izrabe starejših stavb prim. Ajdovščino (D. Svoljšak, T. Knific, o. c., 53).

¹⁷ P. Petru, Das römische Büstengewicht der Schnellwaage aus Vranje bei Sevnica, *Schild von Steier* 15—16 (1978 do 1979) 171 sqq, z literaturo o utežeh v op. 4 in o tehtnicah v op. 24; na str. 176 do 177 naštevajo najdene tehtnice po Sloveniji, temu seznamu velja dodati še Kranj (V. Stare, Kranj, nekropola iz časov preseljevanja ljudstev, Katalogi in monografije 18 [1980]: iz grobov 11/2, str. 51, T. 7: 10 in 595, str. 81, T. 127: 1).

¹⁸ D. Svoljšak, T. Knific, o. c., 58 — analiza šila, 59 — analiza pušične konic.

¹⁹ Glej op. 5.

²⁰ D. Svoljšak, Zgodnjeantična plast na Sv. Pavlu, AV 19 (1969) 427 sqq.

²¹ T. Ulbert, *Ad Pirum* (Hrušica), Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 31 (1981): Sv. Pavel, T. 3: 40 — prim. Hrušica, Taf. 48: 9, 11, Liste 57: 1, 2 (str. 236); Taf. 48: 12, 13, Liste 58: 1, 3 (str. 237); Taf. 46: 9, Liste 46: 3 (str. 231); Taf. 47: 5, Liste 50: 6 (str. 234). Sv. Pavel, T. 3: 41 — prim. Hrušica, Taf. 46: 12, Liste 46: 5 (str. 231). Sv. Pavel, T. 3: 42 — prim. Hrušica, Taf. 45: 27, Liste 42: 1 (str. 229). Za Sv. Pavel, T. 3: 42 prim. še B. Vikič-Belančič, Keramika grublje fakture u južnoj Panoniji s osobitim obzirom na urne i lonce, AV 26 (1975) 25 sqq, T. 9; 10 in razpredelnica na str. 30.

²² P. Petru, Novejše arheološke raziskave *Claustra Alpium Iuliarum*, AV 23 (1972) 351.

^{22a} I. Berbuč v opisu Sv. Pavla (*Soča*, št. 39, 26. 9. 1885 in *Ljubljanski zvon*,

1887, 396) omenja v tem delu naselbine »znamena dvanjastero ulic in razvalinskih preostankov«, podobno pa je ta predel opisal tudi S. Rutar (*Soča*, št. 52. 24. 12. 1885), ki pa omenja stavbne ruševine tudi na južnem pobočju doline.

²³ Prim. npr. M. Moretti, R. Gerdol, G. Stacul, *I castellieri di Nivize Monte Grisa Ponte S. Quirino*, *Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste*, Monografie di Preistoria 2 (1978): Sv. Pavel, T. 4: 36 — prim. Nivize (Ajdovski grad), fig. 10: 10, 11 in str. 15. Sv. Pavel, T. 7: 113 — prim. Monte Grisa, area inferiore, fig. 3: 9 in str. 48 (Ciotole a corpo globoso). Sv. Pavel, T. 7: 113 prim. še F. Maselli Scotti, *Il bronzo finale e il primo ferro a Catinara*, *Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste* 12, fasc. 1 (1981) 133 sqq, Tav. 1: 2. Sv. Pavel, T. 4: 57 — prim. Braida Roggia,

Area A, strato 3, Pozzuolo del Friuli 1980: relazione preliminare, *Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste* 12, fasc. 1 (1981) 61, fig. 9: 2. Navedene primerjave stavijo avtorji v prehod iz »bronzoevropske« v »bronzoevropske«, po srednjeevropski kronologiji.

Tudi odlomek iz Sv. Pavla T. 4: 59 ima številne primerjave v gradivu kraških kaštelirjev (npr. Nivize, M. Moretti, o. c., fig. 8: 4, 5, 7—11; Monte Grisa, fig. 7: 1—3; Repentabor — Monrupino, B. Lonza, *Studio preliminare sul castelliere di Monrupino*, *Atti della Società per la Preistoria e Protostoria della Regione Friuli-Venezia Giulia* 1 [1970—72] fig. 9: 2, 3; 10: 9, 10), v Furlaniji (npr. v Pozzuolu, Braida Roggia, o. c., fig. 7: 3; 8: 4; 9: 1), pa tudi na gradiščih v Vipavski dolini (Gradišče nad Ajdovščino, gradišče Gojače-Boršt, Solkan — Čahline, vse neobjavljeno).

SV. PAVEL ÜBER VRTOVIN

Zusammenfassung

Im Jahr 1966 (20. 10.—10. 11.) wurde auf Sv. Pavel über Vrtovin eine Sondierung des Siedlungsteils der spätantiken Befestigungsanlage durchgeführt (Anm. 1—11). Es wurden 10 Sonden ausgehoben, mit denen ermittelt wurde, dass sich der Zentralteil der Siedlung im Nordteil des Plateaus befand und dass die Ansiedlung durch eine Quermauer (Sonde 5 und 6) zerteilt war. Erwiesen wurde die Besiedlung von der späten Bronzezeit (Sonde 9) bis zum frühen Mittelalter (Sonde 5, Grab 4), während die Befestigung ihren Höhepunkt in der Spätantike erlebte, als das Plateau zusätzlich mit einer Verteidigungsmauer befestigt wurde (Sonde 1, 3, 9). In Sonde 1 wurde das Grundrisskonzept eines Wohngebäudes entdeckt, während Teile von Gebäuden auch in Sonde 9 aufgedeckt wurden. Im Südteil der Siedlung (Sonden 7 und 8) wurden weder Bautenreste noch mächtigere Siedlungsschichten freigelegt, so dass dieser Bereich wirtschaftlichen Betätigungen zuzuschreiben ist. In diesem Teil wäre auch die zur Befestigungsanlage gehörende Nekropole zu erwarten (cfr. Beilage).

DODATEK

V program sondiranja na Sv. Pavlu nad Vrtovinom leta 1966 iskanje pozno-rimskega grobišča ni bilo vključeno, pa čeprav se v opisih svetopavelske trdnjave večkrat pojavlja, bodisi kot zapis o položaju grobišča ali pa kot opis grobov in najdb iz njih. Ker so s sondami bila dognana nekatera pravila in razmerja v organizaciji naselbine, se zdi, da so podatki o grobišču pomembno, čeprav le topografsko dopolnilo rezultatom sondiranja in je zato prav, da so skupaj z njimi tudi objavljeni.

Novice, 26. september 1866, št. 39, str. 312

»Dalje greva na severno stran. Tukaj me zopet kmetič ustavi in reče: pogledite noter. In kaj je bilo? Grob in kosti umrlega človeka. Grob je čedno sezidan; lepe škrli leže na tleh, na vrhu groba pa je bila velika široka škrl. Tudi ta grob kaže, da je veliko let preteklo, kar je bil sezidan. Kostni so bile še vse v redu, kakor jih ima vsak živ človek. Grob je bil zidan v podobi piramide; tudi to je znamenje, da je že veliko let minulo, kar so tukaj ljudi pokopavali.«

I. Berbuč, Školj sv. Pavla pod Čavnom, Soča, 26. 9. 1885, št. 39

»Na dolnjem delu zanimale te bodo 'grobišča', s travo zaraščen, nekoliko vzvišen prostor v podobi bočnice (elipse), kateri je premer po dolgoti kakih 10, po širokosti pa kakih 5 metrov dolg. Kratko kopanje — daljšega čas ni dopuščal — na tem mestu pokazalo je obzidane oddelke, z navadnimi, okolo dva centimetra debelimi skriljami krite. Zanimivo bi bilo in vredno, da bi se ves ta prostor pravilno razkril, mogoče, da hrani ključ vprašanju, v kateri dobi je to mesto nastalo.«

I. Berbuč, Na Školji Sv. Pavla v Vipavski dolini, Ljubljanski zvon, 1887, 396 s

»Osobito zanimivi pa so tu »velbi« in »grobišča«. Grobišče imenuje ljudstvo nekoliko vzvišen, s travo zarasten prostor v podobi elipse, kateri je premer kakih 10 m dolg in kakih 6 m širok. Preko eliptičnega oboda so izkopani jarki drug poleg drugega vsi jednake velikosti, nad meter globoki, obzidani in kriti z navadnimi, blizu dva centimetra debelimi skrilji. Ti četverostrani prizmatični oddelki so bili najbrž grobnice posameznim rodbinam. Njih prostranost svedoči, da je tu bivajoče ljudstvo mrlične sežigalo ter hranilo le pepel.«

S. Rutar, Gradišče pri Sv. Pavlu nad Gojačami, Soča, 24. 12. 1885, št. 52

»Po južnem obronku dolnjega dela školja, že gore blizu glavice, od koder je prelep razgled na vso vipavsko dolino in na predstoječi Kras, kjer pa tudi veter zelo ostro brije, — tu se vidijo skoro na površini zemlje starinski grobi, jeden poleg drugega, nizki, s kamenjem obzidani sè skrilmi pokriti.«

S. Rutar, Ruine St. Paul im Wippacher-Thale, MZK 12 NF (1886) 81

»Das Wichtigste, was man innerhalb der Ringmauern findet, sind wohl die alten Gräber. Sie liegen nebeneinander wenige Spannen unter der gegenwärtigen Erdoberfläche, im Halbkreise gegen Süden der Felsmasse zu und in der Nähe des obern Randes der kuppenförmigen Abdachung. Einige der Gräber liegen fast zur Hälfte offen, und man sieht ganz genau, dass sie mit Steinen umrandet und mit Schieferplatten zugedeckt waren. Von alten Objecten konnte in und in der Nähe der halb geöffneten Gräber nichts entdeckt werden.«

J. Szombathy, Tagebuch, Büchlein 47 — Sv. Lucija (St. Lucia) X, 9.—28. August 1890 — Vrtovina bei Černica

»Ein Felsen namens Sv. Paul. Darauf 8 oder mehr Ellipsen von 10 m Länge und 5—6 m Breite und um dieselben Skelletgräber mit gemauerten Wölbungen.

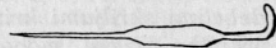
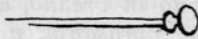
An der Ostseite des Felsens war ein Grab, enthaltend 2 Skelete mit noch 4 Köpfen zu den Füßen der 2 Skelete. Dieses Grab war ganz gemauert, unterhalb eine Platte, dann die Mauer aus flachen Kalksteinen und darauf wieder Platten. 2,05 m lang, breit beim Kopf 78, bei den Füßen 67, H(öhe) = 50 ca. Darin ein flacher Wirtel mit einem Stück Eisen von der Form eines Halsringes und der Untertheil eines runden Glases mit flachem Boden, mit ca 6 cm D(urchmesser). Die Funde hat Prof. Pervuč (I. Berbuč, op. D. S.), Görz, Realschule, welcher aus Selo gebürtig ist.

Die Gräber stehen Grab an Grab nebeneinander, die Köpfe sind gegen dem Mittelpunkt der Ellipsen gewendet.

2 Bronzenadeln

Aus einem Grabe mit 2
Skeleten

Aus einem Grabe mit 1
Skelete

S. Štekar, Lozarji, Nova Gorica. *Varstvo spomenikov* 7 (1960) 344 s

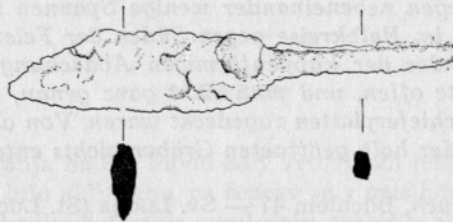
»Severovzhodno od Šentpavelske naselbine smo pri kopanju naleteli na delno odkopan ženski skeletni pokop. Grob je bil pokrit s kamnito ploščo. Ob glavi sta bila dva noža s trnastimi nastavki za ročaje in popolnoma ohranjen glavnik brez okraskov, ki je bil v sredini ojačen z dvojnimi hrbtiščem. V ohranjenem delu groba ni bilo drugih najdb.« (Prim. tudi ANSI, 1975, 124.)

Opomba (D. S.)

V svoji muzejski zbirki je S. Štekar ohranil enega izmed nožev iz opisanega groba (prim. risbo), drugi nož pa se ni ohranil. Ta je bil večji. Med arheološkimi predmeti v zbirki hrani tudi več odlomkov različnih koščenih glavnikov, vendar izmed njih ni več mogoče odbrati glavnika iz groba na Sv. Pavlu. Po pripovedovanju S. Štekarja je bil v grobu ohranjen le del lobanje (tega tudi hrani), v njem pa je ležal bronast rimskodobni novc. Ta podatek je v zapisu za VS izpustil.

1. Železni nož. Rezilo se poudarjeno loči od trna, hrbet kline se ostro lomi proti konici. Dl. 10,5 cm, šir. 1,9 cm, dl. trna 4,6 cm.

2. Bronast novc. Pr. 1,8 cm.

Iz teh opisov se da presoditi, da je grobišče, ki najbrž sodi k poznoantični trdnjavi, znotraj trdnjavskih zidov, v njenem južnem (nenaseljenem!) delu blizu kopastega vrha, pa tudi to, da so posamični grobovi na naselbinskem obrobju

(J. Szombathy, S. Štekar). Obstoj grobišča znotraj naselbine je gotovo posebnost, ki ji je vzroke iskati v okoliščinah, ki so silile utrjevati že naravno močno varno in težko dostopno pečino. Osnovna značilnost grobov samih pa je kamnita obloga ali celo obzidanost, kar pa v tem okolju ni nikakršna posebnost, nasprotno, postaja že kar pravilo v načinu pokopavanja (prim. D. Svoljšak, T. Knific, *Vipavska dolina, zgodnjerednjeveška najdišča*, 1976, 55 s).

POROČILO O PREGLEDU IZKOPANIH SKELETOV NA SV. PAVLU NAD VRTOVINOM

† dr. Tone Pogačnik

Grob 1 — Zelo slabo ohranjena lobanja predstavlja celotni ostanek skeleta št. 1. Od lobanje je ohranjena samo kalvarija, manjka celotna baza in desni temporalni predel, levi pa je ohranjen v fragmentih. Lobanjske kosti so močne in robustne. Močno izstopajoč predel iniona in glebelle. Processus mastoideus (levi) ossis temporalis je močan in izrazit. Vse to so značilnosti moških, zato je verjetno, da je v grobu 1 bil pokopan moški.

Lobanjski šivi — suture, z izjemo sagitalni, so še odprti. Starost: adultna skupina, okoli 30—35 let.

Izmerljivi sta bili le dve meri, in to: dl. lobanje — gl. — op. 192 mm, šir. lobanje eu. — eu. 144 mm.

Iz teh dveh mer je izračunan dolžinsko širinski indeks lobanje, vrednost indeksa znaša 75.00.

Iz vrednosti indeksa lahko zaključimo, da lobanja predstavlja mesokefalno obliko. Diagnoza: kostani ostanek (lobanja) iz groba 1 je lobanja moškega v starosti od 30 do 35 let.

Grob 2 — Zelo slabo ohranjen postcranialni skelet, lobanja ni ohranjena. Kostni so močno fragmentirane. Nekoliko bolje sta ohranjeni dve kosti in sicer levi femur in leva tibia. Spolni znaki se na tem delu okostja ne vidijo. Spol nedoločljiv.

Glede na zaraslost tako proksimalnih kot distalnih delov dolgih ekstremitetnih kosti skelet lahko uvrstimo v adultno skupino. Za merjenje je bilo mogoče upoštevati samo dvojce kosti: femur, dl. 463 mm in tibia, dl. 385 mm. Glede na ti dve dolžini je bila izračunana telesna dolžina, ki je po formuli L. Pearsona 168,3 cm, po Monouvrieru pa 169,7 cm.

Grob 3 — V oddaljenosti 0,75 cm od groba 1 je bila najdena desna tibia, ki je v proksimalnem delu močno poškodovana. Predstavlja popolnoma osificirano kost in je pripadala odrasli osebi, morda okostju iz groba 1 (?). V bližini tibie (grob 3) je bil najden še zob. Gre za mlečni zob — molar, ki pa zagotovo ni povezljiv z okostjema iz grobov 2 in 3.

Grob 4 — Skelet v grobu 4 je močno fragmentiran, tako cranialni kot postcranialni del. Fragmentirane lobanjske kosti so močne in robustne. Robustne so tudi kosti postcranialnega dela skeleta. Spolni znaki so dokaj dobro vidni. Skelet je ostanek moškega.

Glede na znake, ki so značilni za določevanje starosti, pripada okostje adultni dobi — starost okoli 35 let.

Na okostju so bila možna naslednja merjenja:

Cranium: dl. lobanje — gl. — op. 182 mm.

Postcranium: levi femur 472 mm, desna tibia 384 mm.

Na podlagi teh dveh mer izračunana telesna dolžina znaša po Pearsonu 170,03 cm, po Monouvrieru pa 170,04 cm.

Diagnoza: kostni ostanki iz groba 4 so moški skelet približne starosti 35 let.

PREGLED ŽIVALSKIH OSTANKOV IZ SV. PAVLA NAD VRTOVINOM

Sonda 1

Svinja (*Sus scrofa*): 2 zgornji čeljustnici, spodnja čeljustnica, več čekanov, 2 spodnja inciziva, molar, distalni del humerusa.

Jelen (*Cervus elaphus?*): kalkaneus, astragalus.

Srna (*Capreolus capreolus*): 2 distalna dela humerusa, proksimalni del radiusa, distalni del femurja, distalni del tibie.

Govedo (*Bos taurus*): spodnji premolar, 3 spodnji molarji, spodnji inciziv, zgornji premolar, zgornji molar, proksimalni del radiusa, 2 falanksa I, falanks II.

Ovca (*Ovis aries*): več zgornjih molarjev, fragment desne rožnice, fragment spodnje čeljustnice.

Sonda 2

Govedo (*Bos taurus*): kalkaneus.

Ovca ali koza (*Ovis aries seu Capra hircus*): slabo ohranjene kosti.

Sonda 4

Jelen (*Cervus elaphus*): distalni del humerusa.

Srna (*Capreolus capreolus*): fragment kolčnice.

Govedo (*Bos taurus*): distalni del humerusa.

Sonda 5

Konj (*Equus caballus*): zgornji molar, desni in levi astragalus, falanks I.

Jelen (*Cervus elaphus*): distalni del humerusa.

Govedo (*Bos taurus*): zgornji molar.

Sonda 6

Srna (*Capreolus capreolus*): 2 spodnja molarja, proksimalni del ulne.

Govedo (*Bos taurus*): zgornji premolar.

Sonda 7

- Rjavi medved (*Ursus arctos*): desni spodnji molar — M1.
Svinja (*Sus scrofa*): spodnji molar, distalni del humerusa.
Jelen (*Cervus elaphus*): fragment kalkaneusa.
Srna (*Capreolus capreolus*): distalni del humerusa, tibia.
Govedo (*Bos taurus*): spodnji premolar, fragment molarja, falanks II.
Ovca (*Ovis aries*): spodnji molar.

Sonda 8

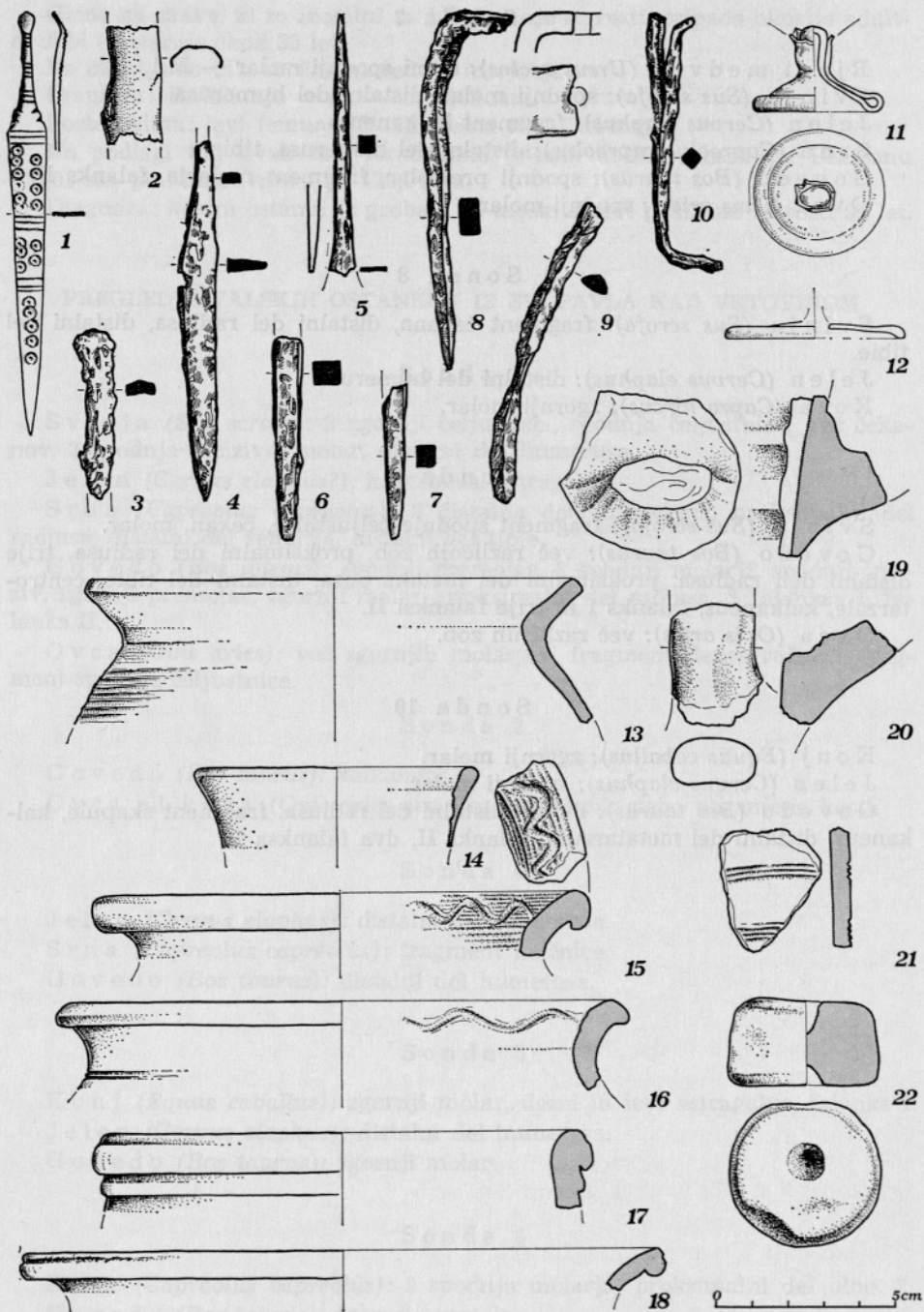
- Svinja (*Sus scrofa*): fragment čekana, distalni del radiusa, distalni del tibie.
Jelen (*Cervus elaphus*): distalni del humerusa.
Koža (*Capra hircus*): zgornji molar.

Sonda 9

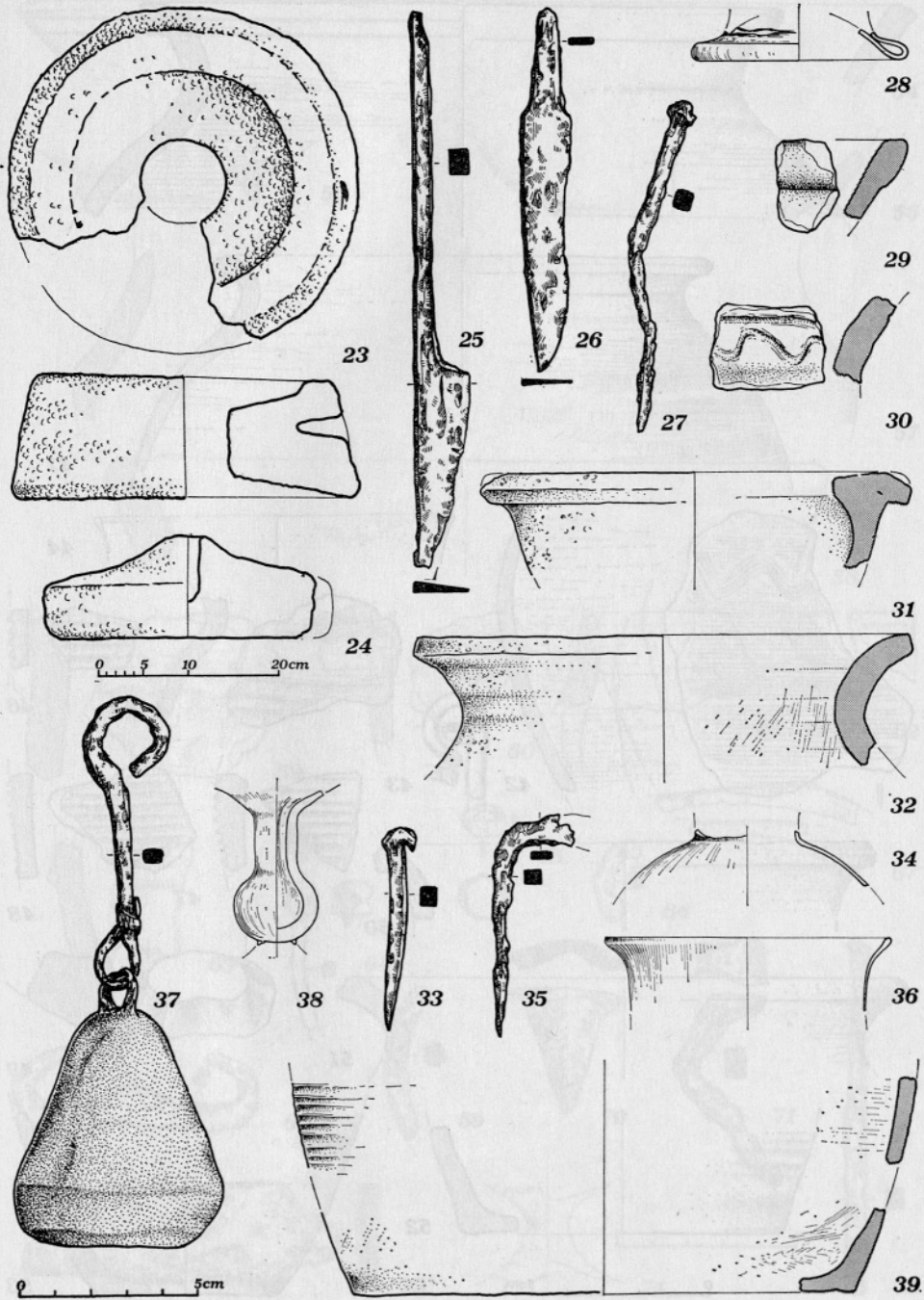
- Svinja (*Sus scrofa*): fragment spodnje čeljustnice, čekan, molar.
Govedo (*Bos taurus*): več različnih zob, proksimalni del radiusa, trije distalni deli radiusa, proksimalni del metakarpusa, distalni del tibie, centrotarziale, kalkaneus, falanks I in trije falanksi II.
Ovca (*Ovis aries*): več različnih zob.

Sonda 10

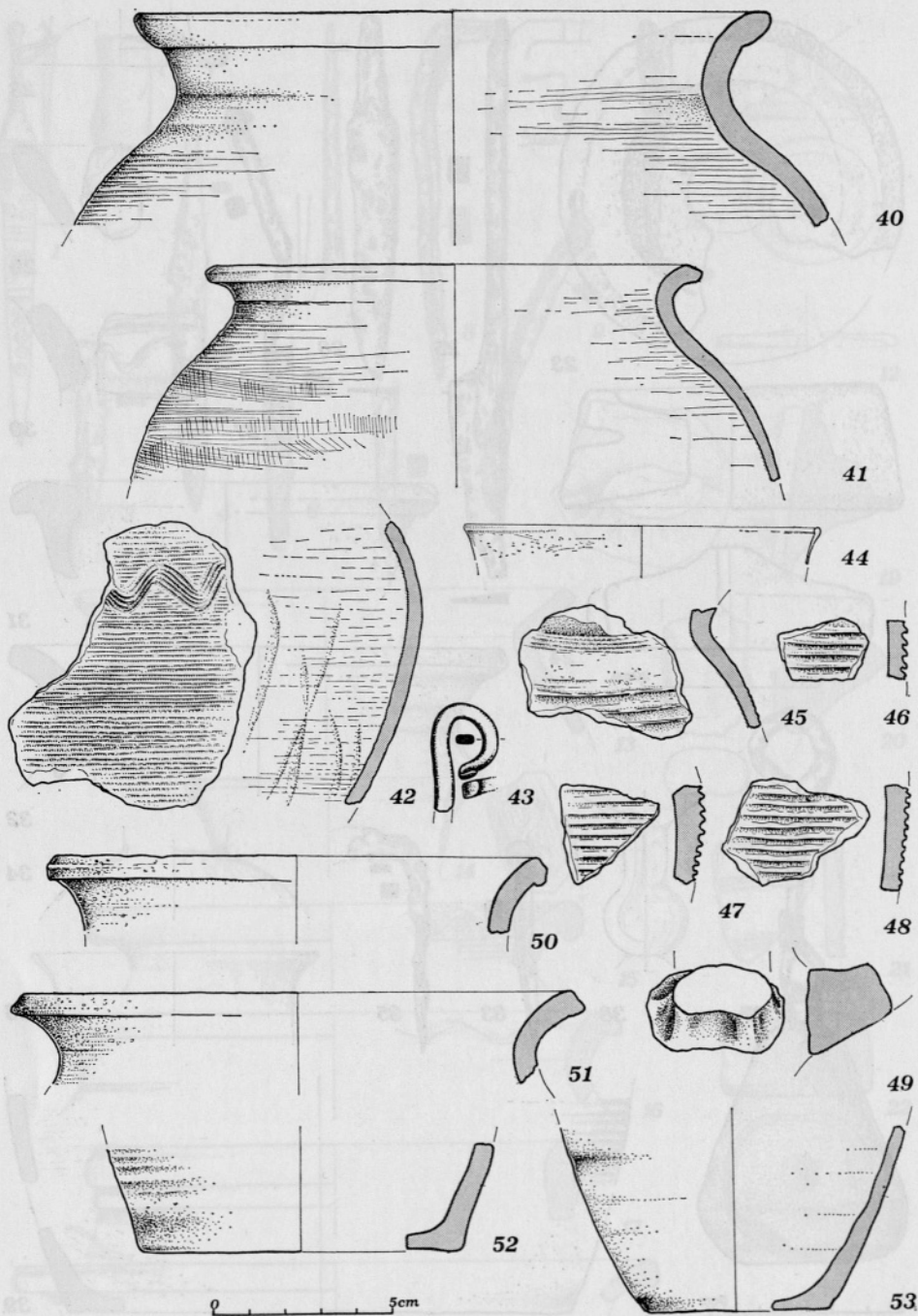
- Konj (*Equus caballus*): zgornji molar.
Jelen (*Cervus elaphus*): spodnji molar.
Govedo (*Bos taurus*): molar, distalni del radiusa, fragment skapule, kalkaneus, distalni del metatarzusa, falanks II, dva falanksa II.

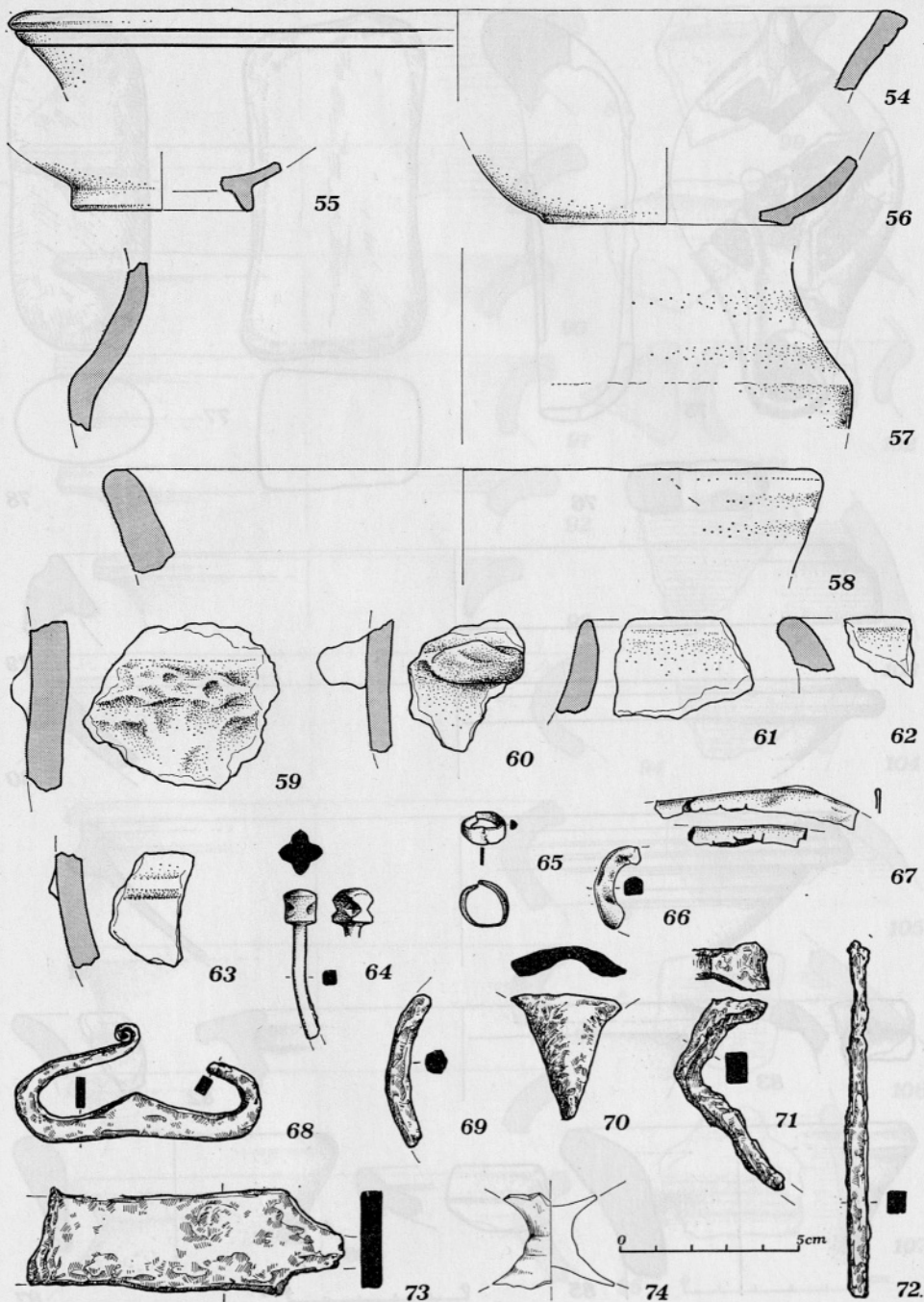
T. (Taf.): 1

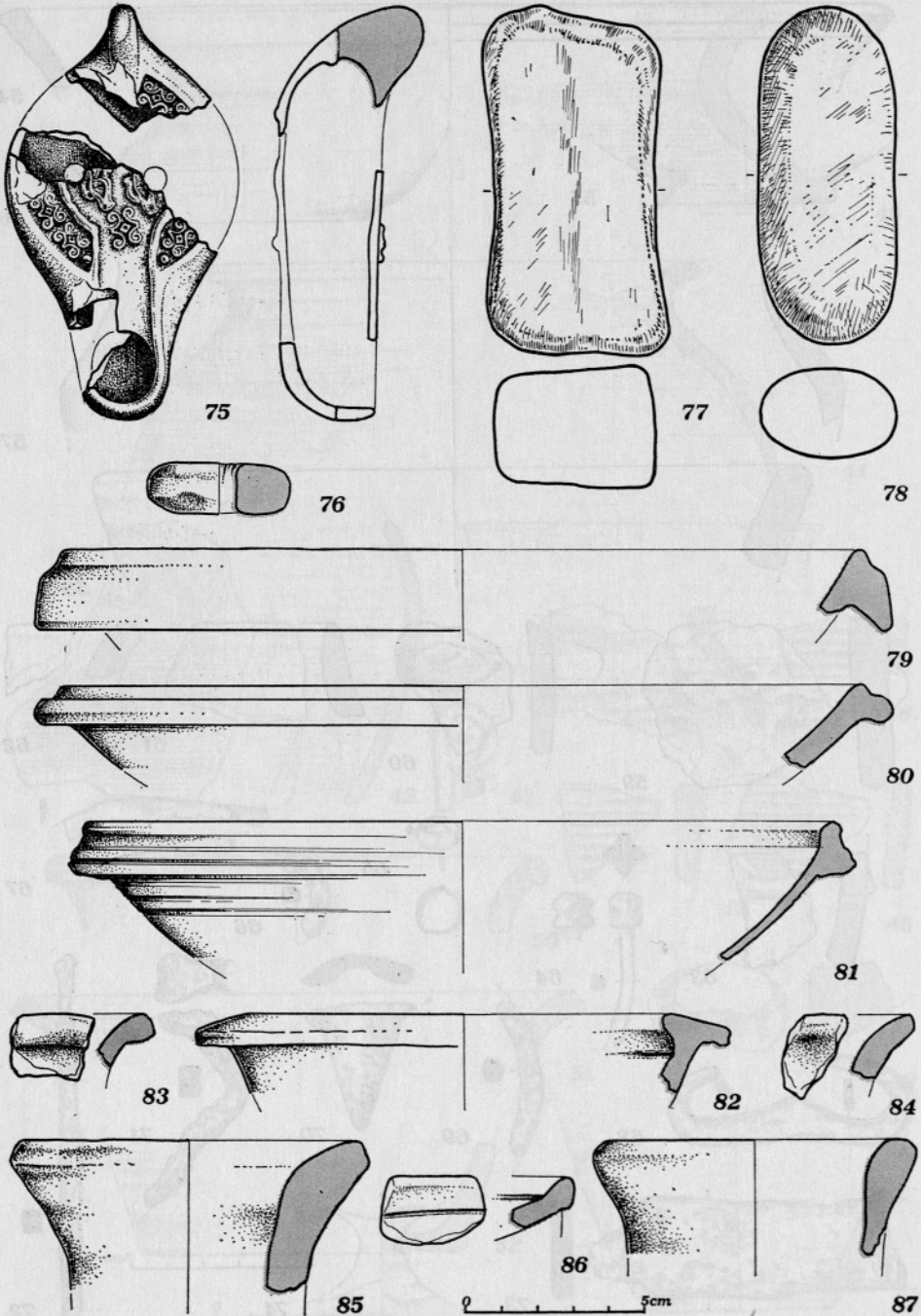
T. (Taf.): 2

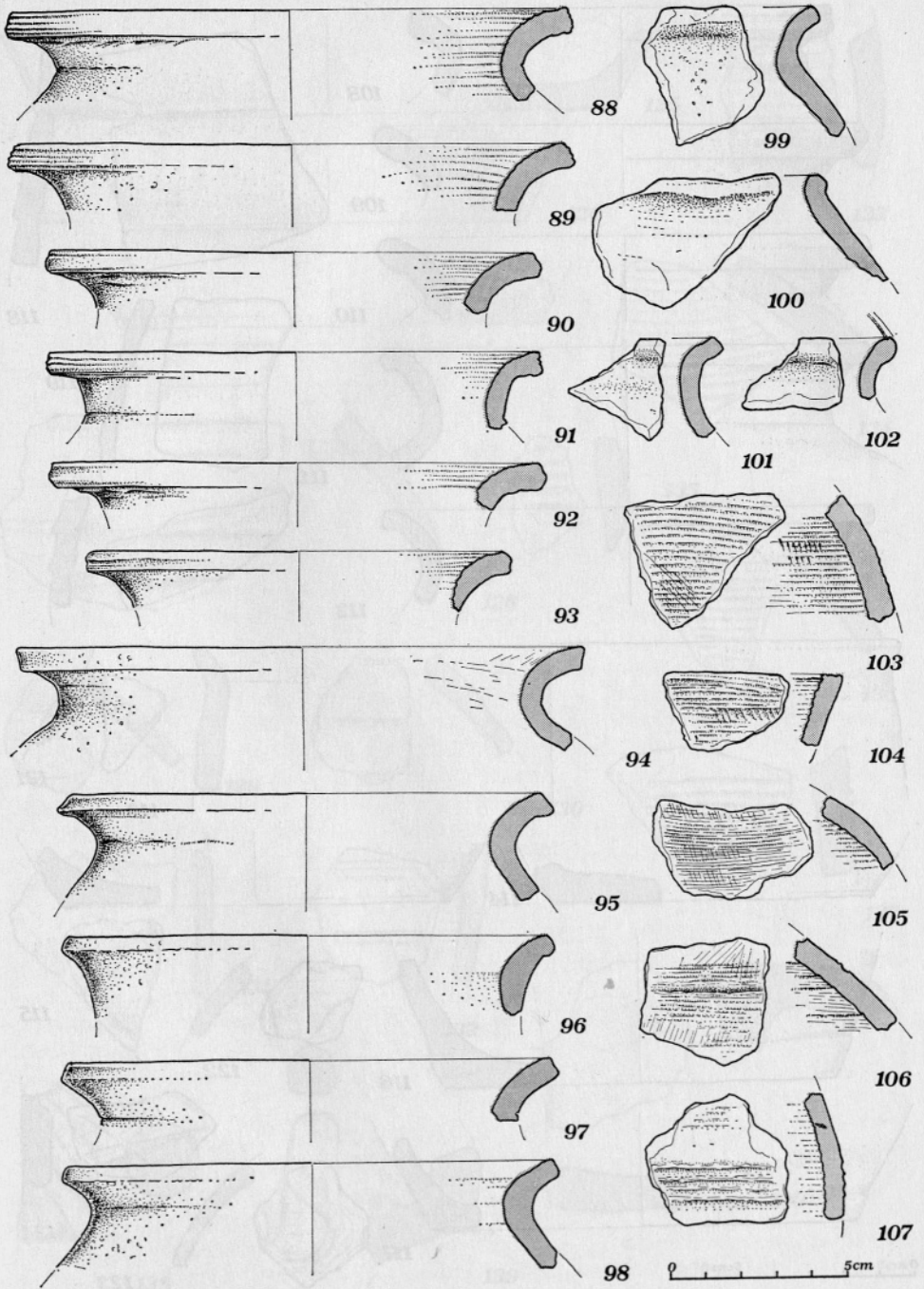
T. (Taf.): 3

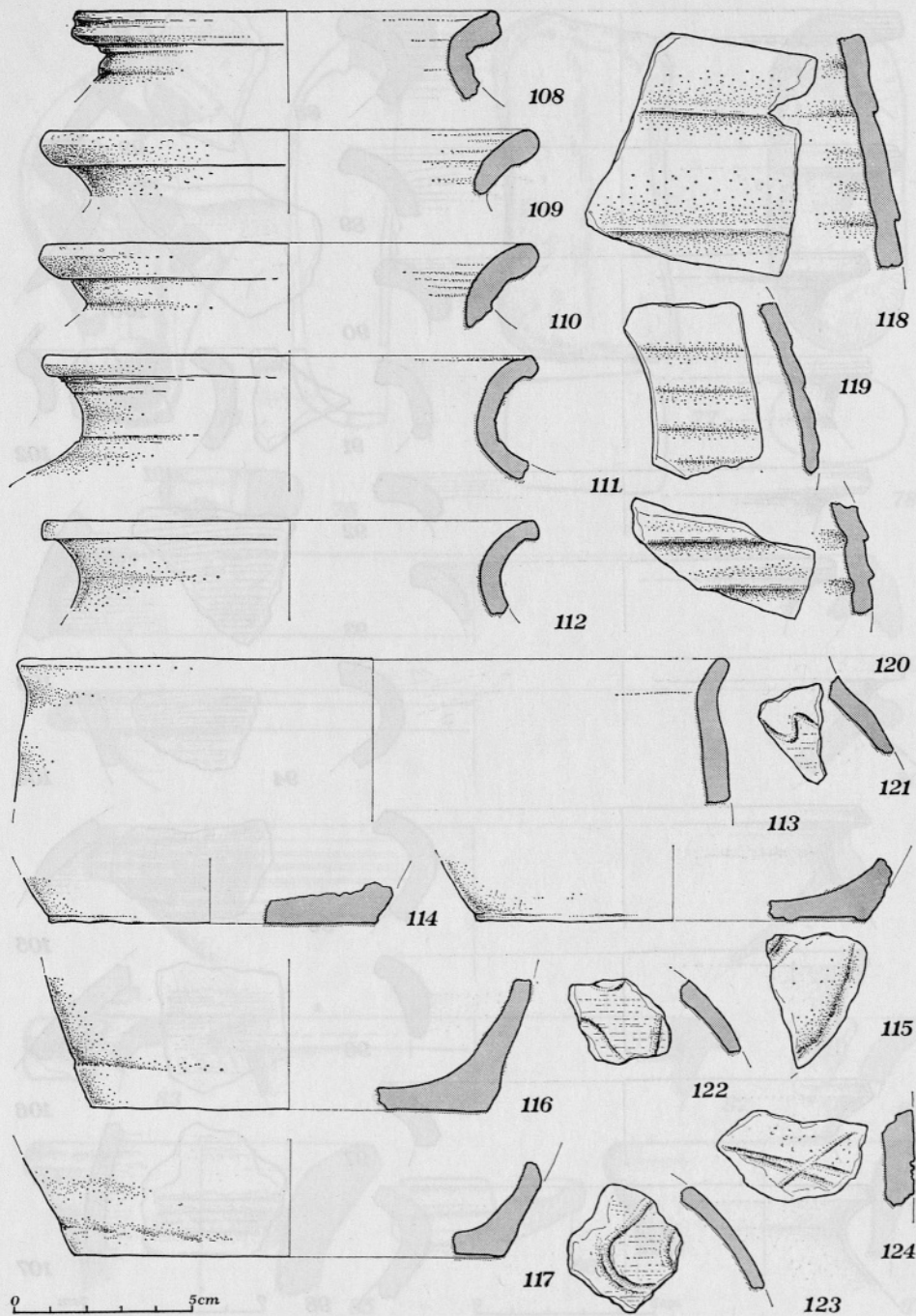
T. (Taf.): 4

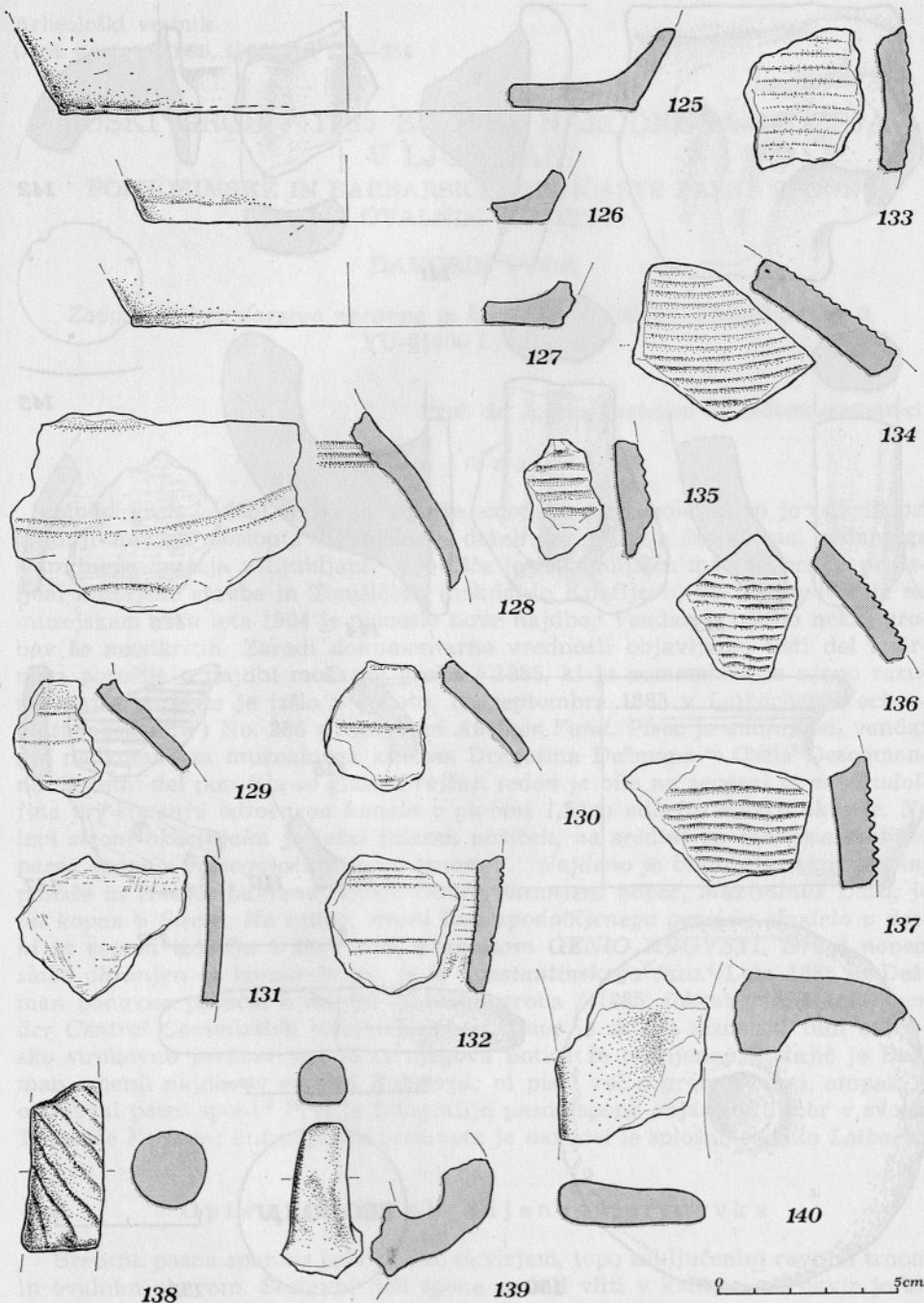
T. (Taf.): 5

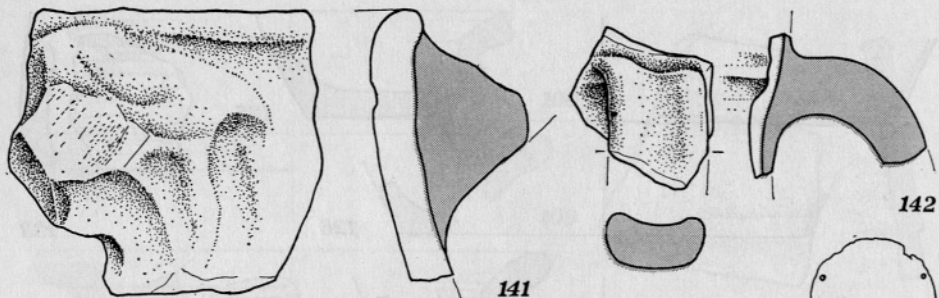
T. (Taf.): 6

T. (Taf.): 7

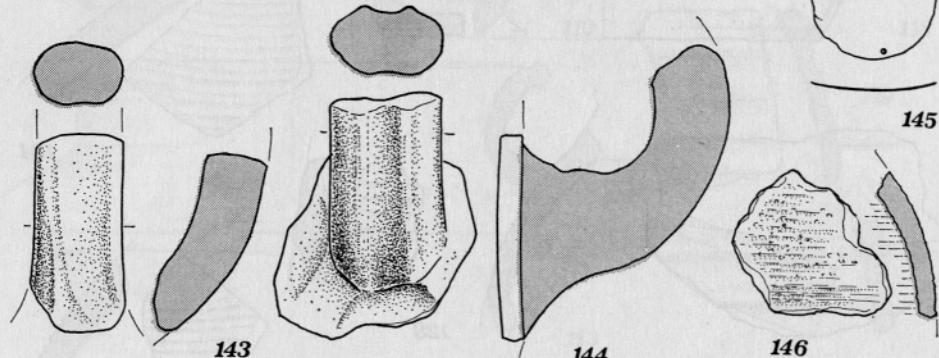

T. (Taf.): 8

141

142

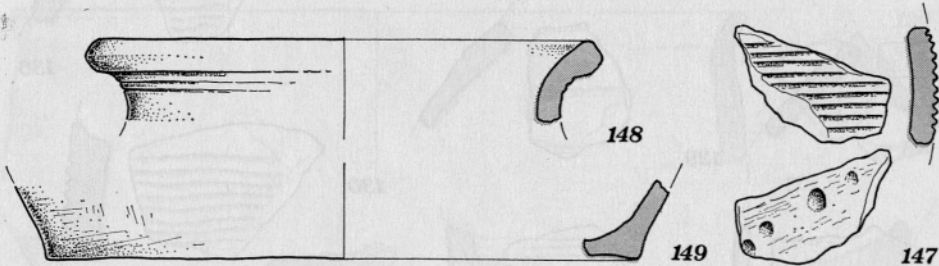

143

144

146

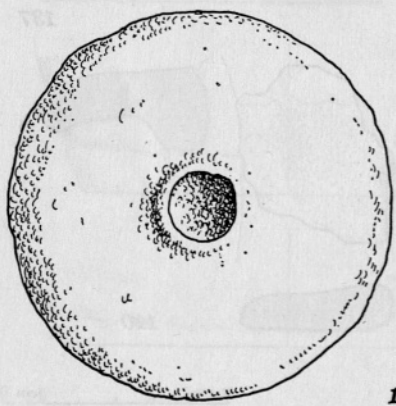
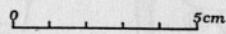
145

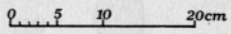
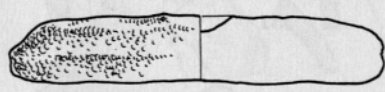
148

149

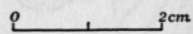
147

150

TEODOZIJ

151

MOŠKI GROB / 1885 Z VRTA NARODNEGA MUZEJA
V LJUBLJANI
POZNORIMSKE IN BARBARSKE LEDVIČASTE PASNE SPONE
Z OVALNIM OKOVOM

DAVORIN VUGA

Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine, Plečnikov trg 2,
YU-61000 Ljubljana

Prof. dr. Jožetu Kastelicu ob sedemdesetletnici!

Najdba in najdišče

Moški grob / 1885¹ izvira iz manjše emonske nekropole, ki so jo odkrili pri gradnji novega poslopja Kranjskega deželnega muzeja Rudolfin, sedanjega Narodnega muzeja v Ljubljani.² Grobišče je na zemljišču med severnim pročeljem muzejske stavbe in Tomšičevo (nekdanjo Knafljevo) ulico. Sondiranje na muzejskem vrtu leta 1964 je prineslo nove najdbe,³ vendar je očitno nekaj grobov še neodkritih. Zaradi dokumentarne vrednosti objavljamo tisti del izvirnega poročila o najdbi moškega groba / 1885, ki je pomemben za njeno razumevanje; poročilo je izšlo v soboto, 12. septembra 1885 v *Laibacher Wochenblatt* (odslej LW) No. 266 z naslovom *Antiker Fund*. Pisec je anonimen, vendar gre nedvomno za muzealnega kustosa Dragotina Dežmana = Carla Deschmanana. Začetni del poročila se glasi: *Prejšnji teden je bilo na severni strani Rudolfina pri kopanju odtočnega kanala v globini 1,80 m odkrito moško okostje. Na levi strani okostnjaka je ležal železen nožiček, na sredini pa masivna srebrna pasna spona s presegajočim topim trnom, . . . Najdeno je bilo tudi nekaj črepinj posode in rimska bakrena novca. Dobro ohranjeni novc, Maximinus Daza, je bil kovan v Sisciji. Na zadnji strani ima upodobljenega genija s skodelo v desni in rogom izobilja v levi roki, z napisom GENIO AVGVSTI. Drugi novc, slabo ohranjen in komaj čitljiv, je iz konstantinskega časa.*⁴ Leta 1888 je Dežman ponovno poročal o najdbi moškega groba / 1885, tokrat v *Mittheilungen der Central Commission* (odslej MCC), s čimer je skušal seznaniti tudi evropsko strokovno javnost; žal je ta njegova notica že okrnjena.⁵ Zadnjič je Dežman omenil najdbo v svojem *Führerju*; ni pisal več o grobni celoti, ampak le o srebrni pasni sponi.⁶ Prvi je fotografijo pasne spona objavil Müllner v svojih *Typische Formen*; kot najdišče predmeta je navedel le splošno oznako *Laibach*.⁷

Opis edinega ohranjenega pridevka

Srebrna pasna spona z ledvičastim okvirjem, topo zaključenim ravnim trnom in ovalnim okovom. Sestavni deli spona so bili vlti v kalupu; na okvir je bil najprej pritrjen trn in nato okov. Spodnji zapognjeni konec okova je bil pri-